Turkish Studies *Social Sciences*

Volume 14 Issue 3, 2019, p. 249-275

DOI: 10.29228/TurkishStudies.22851

ISSN: 2667-5617

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info / Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 21.03.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 10.06.2019

✍ *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (12.04.2019)-Referee 2 (28.04.2019)

This article was checked by iThenticate.

ÇİN'İN BARIŞÇIL GELİŞME SÖYLEMİ'NİN İMKÂN VE SINIRLARI: AFRIKA ÖRNEĞİ

*Serdar ALTUN**

ÖZ

Çin Halk Cumhuriyeti sahip olduğu kültürel, demografik, coğrafi ve ekonomik potansiyel ile tarih boyunca önde gelen medeniyetlerden biri olagelmıştır. Bugün de dünyanın yükselen yeni politik süper güç adaylarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çin, 1950'li yıllarla beraber bu pontasiyelin bölgesel ve küresel aktörleri Çin korkusu ve karşıtlığında birleştirmesinden endişe duymuş ve söylem düzeyinde barışçıl bir retorik benimseyerek dış ilişkilerini bu çerçevede inşa etme ve sürdürme yolunu seçmiştir. Bugün için Barışçıl Gelişme Stratejisi şeklinde karşımıza çıkan bu söylem, içeriği, ortaya çıkaran sebepleri ve geleceği ile alâkalı yoğun tartışmalara yol açmaktadır. Bu çalışma, söz konusu tartışmalardan mülhem olarak Barışçıl Gelişme Stratejisi'nin düşünsel ve tarihi arkaplanını, oluşumuna yol açan stratejik ve politik gereklilikleri ortaya koymaya çalışmakta ve Çin'e uluslararası ilişkilerde nasıl alan açtığını ve ne tür kısıtlılıklarının olduğunu irdelemeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede Çin - Afrika ilişkilerinden örnek olay incelemelerine yer verilmiştir. Çin - Afrika İşbirliği Forumu Barışçıl Gelişme Stratejisi'nin Çin'e uluslararası ilişkilerde nasıl imkânlar sunduğunu tahlil etme noktasında örnek olay seçilmiştir. Çin'in gerek ulusal gerekse de dış politika hedeflerinde Afrika'nın önemi ve Barışçıl Gelişme'nin bu hedeflere ulaşmada sağladığı katkılar bu dış politika stratejisinin getirilerini anlama yolunda önemli katkı sağlamaktadır. Çin'in Afrika'daki çatışma ve istikrarsızlıklar karşısında gerek ulusal gerekse de uluslararası çıkarları bağlamında gerçekleştirdiği müdahale örnekleri ise Barışçıl Gelişme'nin bugün için kısıtlılıkları ve gelecekteki muhtemel durumunu tahlil etmede örnek olay olarak alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çin Dış Politikası, Barışçıl Gelişme, Karışmama İlkesi, Çin-Afrika İlişkileri,

* Arş. Gör., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, E-posta: serdar.altun@dpu.edu.tr

THE ADVANTAGES AND LIMITATIONS OF CHINA'S PEACEFUL DEVELOPMENT DISCOURSE: THE CASE OF AFRICA

ABSTRACT

Regarding cultural, demographic, geographic and economic potential it has had, People's Republic of China has been one of the prominent civilizations of the world throughout history. Moreover, it has been rising as a potential new great power today. During the 1950s, China noticed that its material potential could cause regional and global powers to stand together against it and decided to embrace a new peaceful foreign policy discourse and to build its new foreign policies in accordance with the new discourse so that it could prevent China's neighbours and global super powers from gathering in the anti-China camp. Today labelled as Peaceful Development Strategy, the new discourse has created tough debates over topics such as its main principals, the root causes it arised from and how it will be seen in the future. This paper, first tries to shed light on the historical and intellectual background of it, exploring the root strategic and political necessities that engender its emergence. Then, secondly, the paper tries to reveal the opportunities and limits of the new peaceful discourse with regards to global politics by handling a few case studies in China - Africa Relations. The Forum on China-Africa Cooperation is selected as a case study to analyze how the Peaceful Development has provided China with opportunities in international relations. The importance of Africa in China's national and foreign policy goals and the role of Peaceful Development in achieving these goals make a significant contribution to understanding the benefits of this foreign policy strategy. Examples of China's interventions resulted from both its national and international interests in the face of conflicts and instabilities in Africa have been taken as a case study to explore the current constraints and possible future situation of Peaceful Development.

STRUCTURED ABSTRACT

With its deep-rooted civilization, wide geography, high population rate and economic development in the last 40 years, the People's Republic of China is on its way to becoming a decisive actor in world politics. After the Chinese Communist Party seized power in 1949, it moved beyond the bipolar political framework and ideological frictions of the Cold War, and chose to adopt a peaceful framework of discourse and political practice toward both its neighbors and global actors. There were two main reasons that led China to act in this way. Firstly, the domestic political struggles that resulted in the Communist Party's gaining leadership and the decades-long colonial period bringing conflict with the West and Japan consumed China's energy and made some time for it to be recovered inevitable. Secondly, in order to bring the time needed for recovery and development under the conditions of the Cold War, there was a need for a new strategy that would both eliminate the concerns and doubts of its close neighbors and provide support against two expansionist superpowers, the United States and the Soviet Union. For all these

concrete reasons, the Chinese Communist Party put forward various rhetorical poems emphasizing peace and conciliatory instruments as a reflection of China's strategic culture.

This new approach continued in different forms even after the death of Mao Zedong, the reformist and open-door policies of Deng Xiaoping in 1978, the dissolution of the USSR and the end of the Cold War. Although China has been able to survive the destruction of the Mao period, especially with the Cultural Revolution, the need for a peaceful international environment required to achieve the extent of development it has been aiming to has continued for many years.

This study questions the advantages and limits of the peaceful rhetoric, impacts of which even today is seen on the China's aforementioned strategic imperatives. Against this backdrop, first of all, it is tried to figure out under what conditions and because of which needs, from the beginning of the Cold War to the present day, the Five Principles of Peaceful Co-Existence, Harmonious World Discourse and The Peaceful Development Strategy rhetorics have been emerged, and what they have highlighted and their main principles are. It, thus, is expected to make clear the comprehensive peaceful discourse, which has most recently seen in China's foreign policy strategy document, the White Papers, that was last published in 2011. After presenting the content and framework of the discourse both in terms of its intellectual background and the practical necessities that gave rise to it, in the following part, it is tried to reveal what kind of advantages and limitations China's this foreign policy application created in the framework of the peaceful discourse has encountered in Africa, where has been one of the most important fields in China's political and economic relations today. While trying to fulfill this, first of all, Africa's historical and strategic importance to China is presented. While the case of the Forum on China-Africa Cooperation is offered as a good way to see the advantages brought by peaceful discourse; China's approach to some conflicts and civil wars in Africa has been taken as a case study to question the limitations of peaceful discourse. In the final part, the conclusions which are reached using the data and analyzes presented in the work are summarized and interpreted.

Although the emergence of the Peaceful Development discourse in Chinese foreign policy coincided with the beginning of the 2000s, its origins and the diplomatic principles on which it was built date back to the 50s. On the road to the discourse of Peaceful Development, the Five Principles of Peaceful Coexistence had emerged first of all, the Harmonized World Discourse had been articulated secondly, and finally Peaceful Development itself emerged. The five principles of peaceful coexistence are: mutual respect for the territorial integrity and sovereignty of countries, mutual non-aggression, equality and mutual benefit, non-interference and peaceful coexistence. The Five Principles of Peaceful Coexistence is an important framework that remains valid for China even today and instrumentalized at the level of discourse and action in international relations. It is also an important indication to see the significance of the Five Principles that China has mentioned these principles as a part of the manifesto of the Peaceful Development, which is a general foreign policy strategy document.

Led by an expert named Zheng Bijan, a Chinese group of researchers paid a visit to United States in 2002. In this journey, Zheng realised that neither scholars nor decision-makers in the US had optimistic expectations regarding China's future role and position in the world politics. Considering this dark skepticism to be an annoying obstacle on the way of China's development and also in order to deal with it, Zheng proposed a new strategy titled "China's Way of Peaceful Rise" and shared his views with Chinese Communist Party. Seeing the term Rise as a little bit provocative, CCP revised it as "Peaceful Development" and thus it became the new strategy of People's Republic of China.

Some other arrangements have been put into the theory in the era of Xi Jinping. Xi, first of all, attaches great importance to and highlights strongly and decisively protecting China's core national interests. In an official forum on Peaceful Development, Xi explained this new approach, saying that "We will keep walking on the road of peaceful development. However, we must not abandon our legitimate rights and interests, and should not sacrifice our core national interests. No any single country should expect China to make deals at the expense of its interest. Nor is China wished to swallow bitter fruits that would undermine its goals in the field of sovereignty, security and development."

The second new arrangement in the peaceful development rhetoric is that China's commitment to this new approach will remain as long as conditionality and reciprocity are ensured. Formerly, the peaceful development was articulated in order to alleviate worries about China's rise with possible coercive effects and reassure sceptic countries. However, it also now requires rest of the world to provide the some reassurance.

The third upgraded point of the new peaceful development rhetoric is the bottom line approach. This is described by Chinese elites as hope for the best, plan for the worst. China, according to this view, is required to show a firm stance in defending its core national interests and to draw red lines that other countries should be careful not to cross. Before the Xi era, China gave voice about what it expect other countries to do. Yet, it now strongly speaks out what the world's other countries not to do and what kind of acts China would not tolerate.

China's acts and deeds in the international system have been monitoring seriously since the end of 90s. Among both scholars and decision-makers, great powers such as Russia and US being in the first place, there have been many debates whether China's leaps and openings in the realm of economics, trade, diplomacy and international politics will have offensive attitudes or not. As one of the most important areas with which China have multidimensional relations and as the birthplace of Five Principles of Peaceful Coexistence, from which the Peaceful Development Strategy has been originated, Africa deserves special attention to analyze China's new discourse and strategy. As in the past, China also today vigorously employs Peaceful Development in its political, economical and diplomatic relations with African countries.

African countries and leaders highly appreciate and accept China's portraying itself and its relations with the region in this way. This high degree of approving and appreciating China by African countries and leaders is far more beyond China discursive strength of China. It also

depends on the fact that China approaches Africa with a new framework of understanding that is distinguishable from the past Western colonialism, in terms of both bilateral and multilateral dimensions. Whether China's this authentic dealing is sustainable or not has been discussed highly in recent times because of the fact that China's global presence and practices has changed both qualitatively and quantitatively. Africa, thus, provides a good ground for testing and examining the current advantages and limitations that China's peaceful development strategy has been facing.

Forum on China-Africa Cooperation (FOCAC) is a good example to understand the advantages and limitations of China's Peaceful Development Strategy. FOCAC provides China great opportunities. First, China is able to build effective bilateral and multilateral relationships in Africa, an emerging hotspot of global geopolitics.

Second, China now can direct and monitor its trade with Africa in a single hand, including the trade of natural resources that are vital for China's sustainable development. This makes it possible for China to pursue consistent and coordinated policies. Moreover, Chinese diplomats and politicians now could use their resources and energies more effectively.

Third, the new Chinese discourse that offers an alternative vision against the Western model based on US hegemony and liberal-democratic values could now be articulated in a broader way and a higher extent. Thus, more feedbacks are possible to take and the practical consequences of application of the new discourse is far observable.

Against this backdrop, China has gained two big opportunities. On the one hand, it is now spreading the understanding of a new world order with Chinese characteristics and its norms far more smoothly. On the other hand, China more easily could see what kind of an experience it is to outline greater and oversee strategies that are prerequisites for being a global power.

Although China has strongly desired to sustain its Peaceful Development Strategy without abandoning even a single component of it, there have recently been many cases in international politics that points to undoubted deviations from the peaceful rhetoric, especially from one of its main tenets, namely the non-interference policy, in the regions where there is political instability and when China thinks its national interests would be in jeopardy. This sort of deviations come in terms of either unilateral or internationally multilateral interventions.

They have been applied in such ways as directly joining or decisively supporting United Nations Peace Keeping Missions, providing different clashing parties in a country with weapons or political support and building overseas military bases.

All these new approaches indicate a clear turn from China's non-interference policy, which is literally one of the main pillars of the Peaceful Development Strategy. For instance, in the case of civil war in Sudan that at the end cause this country to be divided into two different sections as North Sudan and South Sudan, China had to behave in a manner that directly was in contrast with the soul and logic of non-interference, even though it also had beneficiary relations with this

country. In 2004, Beijing found itself in a compelling situation as international community heavily criticised and accused China of advocating Sudan's then President Omar al-Bashir who was thought to have made genocide in Darfur. A Chinese delegation visited Sudan in 2007 and made it available first for the African Union Peace Force and then also for United Nations Peace Force to be deployed in the country.

During this period, China also did not veto the UN bill, which proposed that the conflicts in Darfur be brought to the International Criminal Court. Of course, the policies towards the developments in Sudan were not the only sign of the transformation of China's principle of non-interference. With its 2000 staff, it has participated in international operations in Liberia, Darfur, South Sudan and Mali. Since 2008, the Chinese navy has participated in European anti-piracy activities in the Gulf of Aden many times. In addition, the fact that China gave green light to the intervention of Mali is another important indicator in this sense.

Other indications are that China does not refrain from providing arms to the different conflicts in Africa, and that the Chinese army discusses increasing its presence, including the possibility of combat in peacekeeping missions in 2014, and that China begins to build overseas military bases. Another important example is the attitude of China against the developments that started in 2011 in Libya and resulted in the overthrow of Gaddafi. Prior to the uprisings in Libya, China had \$ 20 billion in agreements, 35,000 Chinese employees, and many investments in energy and telecommunications. China was Libya's third largest oil buyer during this period.

As a result, China now needs to review the principle of non-interference. Realities reflected at the action level also confirm this situation. The Non-Interference principle is both an important part of the Five Principles and one of the pillars of the Discourse of Harmony and the discourse of Peaceful Development. All these set of principles on which China has built the Discourse of Peaceful Development are interconnected. One of the main points that China emphasizes in this discourse is the claim that they are separate from the West's expansionist and aggressive qualities. Moreover, China also strictly highlights that it does not aim to transform the others' differences, the benefits should be reciprocal, and each country's internal affairs and socio-economic system should be determined by the people of their own. However, concrete practices and facts show that in cases where international pressure is immovable, energy supply and security are compromised, and possible changes in the countries it is related to will harm China's interests, even if not directly, China does not hesitate to intervene indirectly in the relevant countries and regions. Consequently, the plausibility and future sustainability of Peaceful Discourse, one of the main pillars of which has been shaken and that started to eroding, has become questionable.

In addition to the limitations and contrasts that the Non-Conflict Principle encountered, the fact that Xi Jinping's administration revised the core logic of Peaceful Development at a more ambitious and deterrent extent also questions the future of this rhetoric both in general and in singularly the context of non-interference. Though the African countries,

due to their material capabilities and benefits they are gaining in relations with China, are not able to irritate China as does the other great powers, the fact that China has been raising its voice in describing and defending its national interests and in determining what kind of acts would be seen as sovereignty violations makes it even less likely for China to continue its non-interference in the face of such attempts by other major powers or non-state groups in Africa.

Keywords: China's Foreign Policy, Peaceful Development, Non-Interference Principle China-Africa Relations

1.Giriş

Çin Halk Cumhuriyeti sahip olduğu köklü medeniyet, geniş coğrafya, yüksek nüfus oranı ve son 40 yılda yakaladığı ekonomik gelişme ile dünya siyasetinde belirleyici bir aktör olma yolunda ilerlemektedir. Çin Komünist Partisi 1949 yılında yönetimi ele geçirdikten sonra, Soğuk Savaş'ın iki kutuplu ve ideolojik sürtüşmelere sahne olan politik çerçevesinin dışına taşmış ve hem komşuları hem de küresel aktörler nezdinde barışçıl bir söylem ve politik uygulama çerçevesi benimseme yolunu seçmiştir. Çin'i bu duruma sevkeden iki ana sebep bulunmaktaydı. İlk olarak, kolonyal dönemde onyıllarca Batı ve Japonya ile süren çatışmalarla Komünist Parti'nin liderliği ele alması ile neticelenen ülke içi siyasi mücadeleler Çin'in enerjisini tüketmiş ve toparlanmak için süreye ihtiyaç duymaktaydı. İkinci olarak ise, toparlanma ve kalkınma için gerekli olan süreyi Soğuk Savaş şartları içerisinde getirebilmek için hem yakın komşularının endişe ve şüphelerini giderecek, hem de Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği gibi iki yayılcı süper güce karşı destekçiler sağlayacak yeni bir stratejiye gereksinim söz konusuydu. Çin Komünist Partisi tüm bu somut gerekçelerden hareketle, Çin'in stratejik kültürünün de bir yansıması olarak barış vurgusu ve uzlaşmacı araçların vurgulandığı çeşitli retorik manzumeler ortaya attı.

Bu yeni açılım Mao Zedong'un ölümü, 1978 yılında Deng Xiaoping'in reformcu ve açık kapı yanlısı politikaları, SSCB'nin dağılması ve Soğuk Savaş'ın bitişi gibi gelişmeler sonrasında da farklı türlerde devam etmiştir. Zira Çin her ne kadar Mao döneminin özellikle Kültür Devrimi ile gelen yıkımını atlatabilmiş olsa da hedeflediği kalkınma ve gelişme düzeyi için barışçıl bir uluslararası politika zeminine olan ihtiyacı uzun yıllar süregelmiştir.

Bu çalışma Çin'in söz konusu stratejik zorunlulukları çerçevesinde bugün de yansımaları devam eden barışçıl söyleminin imkân ve sınırlarını sorgulamaktadır. Bu çerçevede ilk olarak Barış İçerisinde Bir Arada Yaşamanın Beş İlkesi, Uyumlu Dünya Söylemi ve Barışçıl Gelişme Stratejisi başlıklı retorik manzumelerin Soğuk Savaş'tan günümüze hangi şartlar ve ihtiyaçlar doğrultusunda ve ne şekilde ortaya çıktığı, temel ilkelerinin ve vurgu noktalarının neler olduğu gibi hususlar ele alınmaya çalışılmıştır. Böylelikle, son olarak 2011 yılında yayınlanan Beyaz Sayfalar isimli dış politika strateji belgesinde karşılığını bulan kapsayıcı barışçıl söylemin yakın tarih içerisinde bugüne hangi süreklilik unsurlarını ve yeni açılımları içerisinde barındırdığının anlaşılması hedeflenmiştir. Söylemin içerik ve çerçevesi hem düşünsel arka plan hem de kendisini doğuran pratik zorunluluklar açısından sunulduktan sonraki kısımda ise Çin'in bugün dış politik ve ekonomik ilişkilerinin en öne çıkan sahalarından biri olan Afrika'da barışçıl söylem çerçevesinde yürütülmeye çalışılan dış politikanın ne gibi imkânlar ve sınırlılıklar ile karşılaştığı irdelenmiştir. Bu yerine getirilmeye çalışılırken ise öncelikle Afrika'nın Çin açısından tarihi ve stratejik önemi sunulmuş, sonrasında Çin - Afrika İşbirliği Forumu örneği barışçıl söylemin imkânlarının anlaşılabilmesi; Çin'in Afrika'daki çatışma ve iç savaşlara karşı yaklaşımı ise barışçıl söylemin sınırlılıklarının sınanması için örnek olay olarak ele alınmıştır. Sonuç bölümünde ise çalışma boyunca sunulan veri ve çözümlemeler ışığında varılan noktalar özetlenmiş ve yorumlanmıştır.

2. Çin Dış Politikasında Barışçıl Gelişme Söyleminin Kökeni ve Bugünü

Çin dış politikasında Barışçıl Gelişme söyleminin ortaya çıkışı her ne kadar 2000'li yılların başına rastlasa da kökenleri ve üzerine inşa edildiği diplomatik ilkeler esasıyla geçmişi 50'li yıllara değin uzanmaktadır. Barışçıl ve uzlaşmacı tonlar içeren bu söylemlerin gerek uluslararası sistemde gerekse de ulusal düzeyde Çin içerisinde koşulların büyük farklılıklar arz ettiği o yıllardan bugüne değin varlığını sürdürüyor olması, yine bu ilkelerin 50'li yıllarda doğuşuna yol açan gerekçelerle aynıdır. Bu sebepler Çin'in yakın çevresinde ve büyük güçlerle ilişkilerinde rakip ve hasımlarının kendisine karşı birleşmesine yol açacak bir intiba uyandırmaktan kaçınma ve dolayısıyla dış ilişkilerinde yapabildiği kadar çatışmadan uzak bir çevre inşa etme ihtiyacıdır. Bu ihtiyaç yalnızca bölgesel ve küresel güçlerin Çin karşıtı ve saldırgan duruma geçmesi halinde bu çok sayıdaki aktörlerle Çin'in aynı anda baş edemeyeceği gerçeğinden doğmamıştır. Gerek kuruluş esnası ve sonrasında yaşanan sosyo-ekonomik karmaşa ve yetersizlikler gerekse de bugün benzer sosyal, ekonomik ve politik kırılganlıkların devamı Çin'in ulusal düzeyde gerekli gördüğü kalkınma hedeflerine ulaşması için yeterli kaynakların bu yolda sarfedilmesini ve dolayısıyla da mümkün mertebe dengeli ve askeri araçlar ile askeri rekabetin ön plana çıkmadığı bir dış çevreyi gerekli kılmaktadır. Bu minvalde, Barışçıl Gelişme söylemine giden yolda ilk olarak Barış İçerisinde Bir Arada Yaşamanın Beş İlkesi, sonrasında Uyumlu Dünya Söylemi ve en nihayetinde de Barışçıl Gelişme'nin kendisi ortaya çıkmıştır.

2.1. Barış İçerisinde Bir Arada Yaşamanın Beş İlkesi

Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) 1949 yılında Çin Komünist Partisi (ÇKP)'nin yönetimi ele aldığı dönemden bugüne değin dış politikaya ve uluslararası ilişkilere dair söylemlerinde sürekli olarak saldırgan olmama vurgusu ve barışçıl bir intiba çizme kaygısını yansıtan kavramlara yer vermiştir. 1 Ekim 1949'da yönetimi ele aldıktan sonra tüm devletlere ÇHC'yi tanıma arzusunu ileten ÇKP bu çağrıyla gerçekleştirirken aynı zamanda ilgili devletleri eşitlik, karşılıklı fayda ve toprak bütünlüğü ve egemenliğine karşılıklı saygı zeminine de davet etmekteydi. (Levi, 1973: 273) Bu dönemde henüz söz konusu ilkeler bir söylem seti haline dönüştürülmüş değildir.

ÇKP'nin söylemini pasifist bir çizgi üzerine oturtması Komünist ideoloji ve Soğuk Savaş şartları içerisinde dünyayı her düzeyde iyi ilişkiler geliştirilebilecek ve barışçıl bir yer olarak gördüğü anlamına gelmemekteydi. ÇKP, uluslararası politikanın taraflarını üç sınıf içerisinde görüyordu. İlki, kadim düşman Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin önderliğini yaptığı Fransa ve Büyük Britanya gibi güçlerin dahil olduğu Emperyalistler idi. İkinci sınıf, Komünist Birlik içerisindeki yegane yardımcı ve dost Sovyetler Birliği ile diğer tüm Komünizm yanlısı devletlerin de dahil olduğu Dostlar grubu idi. Üçüncü ve son sınıf ise, konjonktürel şartlara göre tavır belirleyen ve her iki kutuba da katılmamış, Hindistan gibi ülkelerin dahil olduğu Arada Kalanlar sınıfıydı. (Levi, 1973: 284)

1953 yılında nihayete eren Kore Savaşı sonrasında Çinli elitler üçüncü bir dünya savaşının yakın gelecekte pek muhtemel olmadığına kanaat getirdiler. Zhou Enlai 1953 yılında Dışişleri Bakanlığı'ndaki meslektaşları ile yaptığı görüşmede ABD'nin dayandığı kapitalist ülkeler arasında ciddi çelişkilere işaret etmekteydi. Zhou'ya göre Türkiye, Yunanistan ve Güney Kore gibi ülkelerin oluşturduğu öncü ülkeler güven vermemekte; Batı Avrupalı ülkeler Kore Savaşı'nda görüldüğü üzere ABD'nin silahlı çatışmaları yaymasına sıcak bakmamakta; Japonya ve Batı Almanya gibi ülkelerin yeniden silahlandırılması ise yakın dönemde bir fayda sağlamayacağı için mümkün görünmemekte idi. (Zhang, 2007: 510) Ayrıca Çinli karar alıcılar dünya savaşı ihtimalinden ayrı olarak, ABD'nin Çin'e karşı düşmanca tavırlarının ve ekonomik baskısının süreceği çıkarımında bulundular. Çin'e karşı Güney Asya İşbirliği Örgütü (SEATO) 'nın kurulmaya çalışılması, Tayvan'daki yönetime ÇHC'yi taciz etmesi için destek verilmesi ve ÇHC'ye karşı uluslararası bir ekonomik ambargonun sürekliliği için gayretleri bu sonuca vardırması. Zhou Enlai 1953'te önde gelen diplomatlara emperyalizmin ilk hedefinin en zayıf durumdakilerin olduğunu, dolayısıyla Çin'in bronz duvarlar gibi güçlü olmasının Amerika'yı olası bir saldırganlıktan

caydıracağını ve bu gücü elde edene değin zaman kazanmak gerektiğini ifade etmekteydi. (Zhang, 2007: 511)

Tüm bu değerlendirmelerin ışığında ÇKP'li elitler farklı sistemler ve devletler arasında barışçıl bir arada yaşamayı ve barışçıl rekabeti öngören ilkelerin uluslararası ilişkilerde öne çıkarılmasını yol haritası olarak benimsediler. Bu söylem ve yol haritasının somut getirilerinin şu şekilde olması hedeflenmekteydi: i) Çin'in emperyalist saldırganlığı caydıracak güce ulaşmasını sağlayacak vakti barışçıl diplomatik ortamı oluşturarak kazanmak; ii) Barışçıl vurgu ile ABD ve Batı Avrupalı müttefikleri arasındaki çatlağı büyütmek. Zira bu devletler Çin gibi büyük bir pazarla ticaretin getirisine kayıtsız kalamayacak olan, İkinci Dünya Savaşı Sonrası kendi ekonomileri için endişe duyan ve ABD'nin sürekli savaşı yaklaşımına pek sıcak olmayan ülkelerdi. ÇKP'nin dış siyasetinin SSCB yayılmacılığından ve saldırganlığından farkını ortaya koymak onları rahatlatacak ve ayrıca ÇHC'nin üzerindeki izolasyon ve baskıyı kıracaktı; iii) Asya, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da, ABD'nin saldırgan yaklaşımından tedirgin olan ve arada kalan devletlerin ABD ile mesafelerini arttırmalarını sağlamak; iv) Amerikan emperyalizminin gündem edilmesi ve eleştirilmesi, bunun yanında uluslararası anlaşmazlıkların barışçıl ve müzakereye dayalı yollarla çözülmesi vurguları ile uluslararası politikada hem sempati kazanmak hem de ABD imajını sarsmak. (Zhang, 2007: 512) Bu çerçevede saldırgan olmayan bir imaj sergileyecek ve stratejik esneklik sağlayacak bir retorik üretme ihtiyacı doğmuştur. İşe yakın komşuları ile yaşadığı sorunlardan başlayan Çin böylelikle pasifist bir imaj çizerek, dış dünyadan gelecek tepki ve baskıları azaltmak suretiyle enerjisini kendi içerisindeki sosyal ve ekonomik sorunlara yoğunlaştırmayı da hedeflemiştir.

Çin ile Hindistan arasında 50'li yıllarda, Hindistan'ın Tibet'te İngiltere'nin kolonyal dönemlerinde sahip olduğu ayrıcalıkları sürdürme arzusundan kaynaklı problemler ortaya çıkmıştı. Bu problemler sebebiyle iki ülke arasında yürütülen görüşmeler neticesinde Barış İçerisinde Yaşamın Beş İlkesi'ni içeren bir anlaşma imzalandı. Yeni ve tepki çekmeyecek bir dış politika söylemine duyulan ihtiyaç neticesinde ortaya konulan ve 29 Nisan 1954'te imzalanan anlaşmada yer alan bu ilkeler şunlardır: Ülkelerin toprak bütünlüğüne ve egemenliğine karşılıklı saygı, karşılıklı saldırmazlık, eşitlik ve karşılıklı fayda, içişlere karışmama ve barış içinde bir arada yaşama. ("China's Initiation of the Five Principles of Peaceful Co-Existence", 2014) Böylece günümüze değin sürecek bir şekilde Çin'in barışçı dış politika ve yeni uluslararası ilişkiler söyleminin temel sacayaklarından birisini oluşturacak Beş İlke ortaya çıkmış oluyordu.

Çin daha sonrasında 1955 yılında 29 Afrika ve Asya ülkesinin katılımı ile gerçekleşen Bandung Konferansı'nda da bu ilkelerin uluslararası ilişkilerin yeni paradigmasını teşkil etmesi gerektiği vurgusunu yapmıştır. Bunun yanında sömürgeleştirilme tecrübesi ve geçmişine atıfla Asya ve Afrika uluslarının bu ortak zemini göz önüne alarak ABD'nin yeni sömürgeciliğine karşı bir araya gelmesi gerektiğini belirtmiştir. Dolayısıyla Çin'in Bandung'taki stratejisi Beş İlke'nin katılımcı devletler arasında barışçıl işbirliği adı altında ilişkilerin temel çerçevesi haline getirilmesi ve yine Beş İlke dolayısı ile ÇHC'nin dış ilişkilerde barışçı, yayılmacı olmayan ve devrim ihracı hedefi gütmeyen bir ülke olduğu mesajını vermektir. Böylelikle ÇHC'nin uluslararası arenada tanınırlık ve manevra alanı arttırılırken ABD karşısında da bir "birleşik cephe" oluşturulması amaçlanıyordu. (Zhang, 2007: 522)

Çin bu ilkelerde yer alan temel prensipleri bugün de dış politikada gerçekleştirdiği birtakım eylemleri meşrulaştırmak için kullanmakta ve bu prensipleri küresel ve bölgesel kamuoyu düzeyinde canlı tutmaya çalışmaktadır. Bu çerçevede Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde yapılan oylamalarda veto hakkını kullandığı ve Batılı devletlerin müdahalelerinin çıkarlarına aykırı olduğu durumlarda söz konusu ilkeleri itirazlarına temel kılmaktadır. (Panda, 2014)

Çin'in Beş İlke'ye atfettiği merkezi önemi görmek açısından bu ilkelerin ortaya çıkışının 60.yılı dolayısı ile etkinlik düzenlenmesi ve Çin devlet başkanı Xi Jinping'in bu etkinlikte yaptığı konuşma iyi bir örnektir. Xi, gerçekleştirdiği konuşmada Beş İlke'nin yalnızca Çin ve ilgili taraflar açısından değil

tüm uluslararası topluluk açısından önemli olduğunu, bu önemin de Beş İlke'nin farklı ülkeler arasındaki dostluk ve işbirliğini güçlendirmesi ile dünya barış ve kalkınmasına sağladığı katkıdan kaynaklandığını ifade etmiştir. Aynı konuşmanın devamında Beş İlke gibi barışçıl bir çerçevenin Asya'da ortaya çıkmış olmasının tesadüf olmadığını çünkü Asya toplumlarının ekseriyetinde farklılıklara rağmen uyum, tüm uluslar arasında barış gibi ilkelerin hakim olduğunu beyan etmiştir. Xi ayrıca Beş İlke'nin Birleşmiş Milletler Şartı'na önem atfettiğinin ve burada yer alan ilkelerin uygulanmasını kolaylaştırmaya hizmet ettiğinin de altını çizmiştir. ("Xi's Speech at 'Five Principles of Peaceful Coexistence' Anniversary", 2014)

Sonuç olarak Barış İçerisinde Yaşamın Beş İlkesi Çin açısından bugün de geçerli görülen ve uluslararası ilişkilerde söylem ve eylem düzeyinde araçsallaştırılan önemli bir çerçevedir. Yukarıda zikredilen örneklerin yanı sıra, Çin'in bu ilkeler manzumesini genel dış politika strateji belgesi niteliği taşıyan Barışçıl Gelişme manifestosunun bir parçası olarak zikretmiş olması da bu söylemin önemini göstermesi açısından önemlidir. Beş İlke'nin Barışçıl Gelişme Söylemi'nin kökenlerini teşkil ettiğini gösteren bu husus, çalışmanın bu bölümünün üçüncü başlığında tekrar ele alınacaktır.

2.2. Uyumlu Dünya İlkesi

Uyum kavramı, Konfüçyüsçü öğretinin temel unsurlarından biri olan He'dir. Chengyan Li'ye göre bu kavramın uyumdan ziyade uyumlulaştırma olarak tercüme edilmesi daha uygun olacaktır. (Li, 2006: 583) He kavramı erken dönem Çinli düşünürlerin üzerine eğildikleri en önemli konulardan biri olmuştur. Yüz Ekol Dönemi (M.Ö 770-220) olarak adlandırılan ve Çin'de sosyal düzensizlik ve kargaşanın yaklaşık 500 yıl devam ettiği süreçte Çin Felsefesi Çin coğrafyasında büyük bir yayılma göstermiştir. Bu dönemde Konfüçyüs ve takipçilerinin de aralarında yer aldığı, farklı ekollere mensup düşünürlerin en temel kaygıları daha istikrarlı ve barışçıl bir yaşamı sağlamak için gerekli kurum, araç ve düzenlemelerin üzerine eğilmek olmuştur. He yani uyum kavramı da bu yoğun çabaların meyvelerinden biridir. (Lai, 2008: 8)

Çin düşünce geleneği içerisinde He yani uyuma atfedilen anlam farklılıklara rağmen gerçekleşmesi ile alâkalıdır. Bunun en iyi örneği antik eserlerde müzik aletleri ve sesler arasındaki uyuma ve farklı malzemelerin varlığı ile bir yemeğin ortaya çıktığına yapılan vurguda görülmektedir. Örneğin Bahar ve Sonbahar Dönemi'nde yazılmış ve Konfüçyüsçü öğretiye yakın olan Guoyu isimli bir eserde müzikte yalnızca seslerin birbirlerine karşılıklı olarak çalınmasının değil, bu çalmanın bir istikrar ve anlam içerisinde ortaya çıkmasıyla uyumun ortaya çıkacağını ifade edilir. (Li, 2006: 584) Yine aynı eserde Shi Bo (M.Ö 1066-771) isimli Konfüçyüs öncesi dönemlerde yaşamış bir düşünür uyumun farklılıklar ile olması gerektiğine dair düşüncesini gerekçelendirirken tek bir sesin ve tek bir rengin anlamsızlığına, tek bir gıdanın tadının insanda tatminsizliğe yol açacağına dikkat çeker. (Li, 2006: 585) Dolayısıyla He'de önemli olan hem farklılıkların bir arada olması hem de bu birlikteliğin anlamlı bir nitelik taşımasıdır.

Konfüçyüsçü öğretilerde de uyum/uyumlulaştırma farklılıkların asgari müştereklerde buluşturulmasını ya da ortak bir potada eritilmesini öngörmez. Aksine uyumun sağlanmasının gereği farklılıkların tekdüzeleşmeye gerek kalmaksızın ve istikrarlı şekilde bir arada yaşayabilmesinin sağlanmasıdır. Konfüçyüs bu noktada ancak asil olan insanın farklılıkları bir arada tutarak uyumu sağlayabileceğini; sıradan insanın ise benzerliklere teşvik edip aynılığa yol açacağını ifade eder ve ikincisini eleştirir. (Rosker, 2013: 5)

Sovyetler Birliği'nin 1990'lı yılların başında çöküşü ile beraber Komünizm'e yönelik ideolojik inanç sarsılmış, ayrıca Sovyetler'in son dönemlerinde izlediği Batı nosyonlu liberal ekonomik politikalar başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Deng Xiaoping'in uluslararası sermayeyi Çin'e çekmek için yürürlüğe koyduğu açık kapı politikasına ve Çin Komünist Partisi'nin ideolojik söylemlerine dair inanç sarsılmıştı. Bu çerçevede Çin Komünist Partisi elitleri devlet ve halk arasındaki ilişkiyi yeniden tesis edecek yeni bir söylem arayışına girdi. (Cao, 2007: 432)

Liberal ekonomik politikaların Sovyetler'in çöküşünü önleyememesi ve Çin ekonomisinin sergilediği güçlü performansın getirdiği milliyetçi dalga ile beraber Çin Komünist Partisi yöneticileri 1990'lı yılların ortalarında devlet destekli ve Komünist devrim öncesi kültürel köklerden beslenen bir vatanperver eğitim programı uygulamaya koydular. 6 Eylül 1994'te the People's Daily isimli yayın organı Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin söz konusu eğitim programının amaçlarını açıklayan bir belgeyi yayınladı. Bu belgede programın hedefleri şöyle açıklanmaktaydı: Çin Ulusu'nun birlik ve beraberliği ile özsaygı ve onur duygusunu güçlendirmek, mümkün olan en geniş düzeyde vatansever ve bir arada bir cephe oluşturmak, kitlelerin kabaran milli duygularını Çin Tarzı Sosyalizm büyük ülküsüne yönlendirmek, ülkenin birlik içerisinde, zengin ve güçlü olmasını sağlamak. (Cao, 2007: 434)

Pragmatik ulusalcılık olarak adlandırılabilir bu yenilenme hareketinin belirginleşmesi ve sonradan dış politikaya Uyumlu Dünya olarak uyarlanacak olan Uyumlu Toplum söyleminin ortaya çıkışı Hu Jintao'nun 2002 yılında Komünist Parti'nin başına geçmesiyle oldu. Jintao'nun ortaya koyduğu yeni tablo vatanseverliği körükleyen milli ruh anlayışından Klasik Konfüçyüsçü değerler ışığında insanı merkeze alan bir yaklaşımı beraberinde getiriyordu. Toplumsal uzlaşmazlıkları azaltmak için uyumlu toplum vurgusu yapılıyor, birey ve toplum devletin merkezine yerleştirilerek yöneticilerden daha öncelikli olarak konumlandırılıyordu. (Cao, 2007: 435)

İç politikada yaşanan bu Konfüçyüsçü değişim yine aynı dönemden itibaren Çin'in dış siyaset söyleminde de yer etmeye başladı. İçeride yaşanan siyasi ve sosyo-ekonomik sorunların bir değişimi gerekli kılması gibi uluslararası sistemde şahit olunan köklü değişiklikler ve Çin'e yönelik bölgesel ve küresel aktörlerin endişe içeren algılamaları Çin'i uluslararası ilişkilerinde de söylem dönüşümü yaşamaya itti. 1990'lı yılların ortalarına gelindiğinde özellikle yakın çevresindeki devletler Çin'e büyük şüphe ile yaklaşmaktaydı. (Goldstein, 2001: 840) ABD'nin tek süper güç olarak dünya sahnesinde yer alması ve hegemonya yarışında onun da Çin'i potansiyel bir tehdit olarak görmesi Çinli yöneticiler için çözülmesi gereken bir diğer sorunu teşkil ediyordu. Zira bölgesel ve küresel aktörlerin zihninde Çin gibi maddi ve manevi unsurları ile büyüyen bir güce dair oluşacak kaygı bu aktörlerden birçoğunu Çin'e karşı birleşmeye itebilir ve bu da ülkenin kalkınmaya dair ve uluslararası sistemde söz sahibi olma gibi hedeflerini akamete uğratabilirdi.

Jintao döneminde Konfüçyüsçü öğretinin temel ilkelerinden biri olan uyumlu toplum kavramı, uyumlu dünya (he er bu tong) söylemine evrilerek dış siyasetin ilkelerinden biri haline dönüşmüştür. Ekonomik ve sosyal ilerleme anlamında Çin'in yakaladığı ivmeyi sürdürmek isteyen siyasi elitler, faydalandıkları küresel sistemin istikrarsızlığa ve kendilerine karşı güvensizliğe sürüklenmemesini arzulamış ve bu çerçevede farklılıklara rağmen uyumlu birlikliliklerin sağlanabileceğine dikkat çekerek çatışmadan ve saldırganlıktan değil uzlaşma ve barıştan yana olunduğu mesajını vermek istemiştir. (Zheng, Y. ve Tok, S.K: 2007) Uyum kavramını düşünsel olarak bir çözümlemeye tabi tutan Chengyan Li'ye göre kavramın dört boyutu vardır. İlk olarak, uyum metafizik niteliğinin yanı sıra aynı zamanda etik bir yön taşır. Genel anlamda dünyanın nasıl işlemesi gerektiği ve insanoğlunun nasıl davranması gerektiğini belirler. İkinci olarak, uyum kavramı, Çin düşüncesinde ortaya konduğu şekliyle, ilişkiseldir. İlişkide olmayı ve dolayısıyla da birden fazla tarafın bulunmasını gerekli kılar. Tek başına bir şey uyum sağlayamaz. Üçüncü olarak, Konfüçyüsçü köklerinde daha net görüleceği üzere, uyum mutlak bir anlaşmayı ve kabulü öngörmez. Uyum, tekdüzeleşmeyi kabul etmediği için birden fazla tarafın bazı noktalarda benzeşmemesi ve farklılık arz etmesi gerekir. Zira benzeşme ve tek tipleşme uyum değildir. Dördüncü ve son olarak, uyum her bir özneye ilişki ve manevralarında belli bir kısıtlama getirir. Ancak aynı zamanda her özne için bir ideal hareket alanı da çizer. (Li, 2006: 589)

Bu kavramın nasıl bir uluslararası ilişkiler çerçevesi çizdiğini daha iyi anlayabilmek için Çinli karar alıcıların uluslararası kamuoyuna yaptıkları konuşmalara göz atmak faydalı olacaktır. Jintao dönemi başbakanı Wen Jiabao 2003 yılında Harvard Üniversitesi'nde yaptığı konuşmada uyumlu dünya söylemini anlatırken, bu kavramın Çin'in antik dönemlerinde yaşamış büyük düşünürlerce geliştirilmiş olduğunu; bu yaklaşımın çatışma ve uzlaşmazlık içerisindeki komşu ülkelerin problemlerinin medeni

yollardan çözülmesine katkı sağlayacağını ifade etmiştir. Jiabao, devamında uluslararası farklı dillere sahip olmalarına rağmen zihin ve duygu dünyalarının aynı olduğunu söylemiştir. 21.yüzyılda kültür faktörünün artan önemine dikkat çekmiş, tüm medeniyetlerin kültürlerinin temelinde insanoğlunun bilgeliğinin yer aldığını ve her birinin bu bilgelige ayrı ayrı katkı sağladığını ifade etmiştir. (Cao, 2007: 441)

Jiabao aynı konuşmasında farklılıklar ile uyumlu dünyanın niteliklerini şöyle tanımlamıştır: “... *Tipikleştirmeden uyum; benzeşme olmadan uyum, çatışmaksızın farklılıkların sürdürülmesi demektir. Uyum, birlikte var olmayı ve beraber zenginleşmeyi gerektirir...*” (Putten, 2013: 54) Putten’e göre bu söylem Çin’e iki yönlü bir fayda sağlamaktadır. İlk olarak, Batı müdahalesine karşı savunmayı kolaylaştırmaktadır. İkinci olarak ise, gelişmekte olan ülkelere Çin’in bir tehdit olmadığı ve ideolojilerini ihraç etmeye çalışan Batılı güçlerden farklı olduğu mesajını vermektedir. (Putten, 2013: 56)

Sonuç olarak Uyumlu Dünya söylemi, bugün için merkezi bir otoriteden yoksun olduğu ve anarşik bir nitelik arz ettiği kabul edilen mevcut uluslararası düzene bir alternatif sunmaktadır. Yani Çin yükselen bir güç olarak, anarşinin uluslararası sistemde belirsizlik, kargaşa ve savaşların sebeplerinden biri olarak görüldüğü bugünkü sistemin karşısına kendi düzenini koymak istediğini göstermektedir. Uyum kavramı, bu çalışmaya konu olan Barışçıl Gelişme söyleminin önemli bir diğer parçasıdır. Jiabao’nun Harvard Üniversitesi’nde yaptığı konuşmanın da gösterdiği üzere, aynı zamanda Beş İlke ile beraber ve aynı düşünsel zemin üzerinden sunulmaya çalışılmaktadır. Bir sonraki başlıkta Barışçıl Gelişme Stratejisi’ni etrafıca ele almak bu kavram ve söylem setlerinin genel bir stratejiye nasıl dönüştürüldüğünü anlamak açısından daha faydalı olacaktır.

2.3. Barışçıl Gelişme Stratejisi

Barışçıl Gelişme Stratesi, Çin’in 2005 ve 2011 yıllarında yayınladığı aynı isimli iki belgeden adını almaktadır. Diğer bölümlerde ele alındığı üzere Çin’in hem yakın komşuları hem de küresel güçlerin kendisine dair kaygılarını azaltmak ve sosyo-ekonomik kalkınma hedeflerini yerine getirebilmesini sağlayacak çatışmasız ortamı inşa edebilmek için barışçıl bir dış politika retorikine olan ihtiyacından doğmuştur. Her ne kadar bu strateji yekpare olarak 2005 ve 2011 yıllarında bir manifesto haline getirilmiş olsa da kökenleri Deng Xiaoping’in 1978 yılından sonra başlattığı dışa açılma ve reform hareketine kadar uzanmaktadır.

Çin 1970’lerin sonlarından itibaren dış dünya ile olan ilişkilerini nicel ve nitel anlamda yoğunlaştırmıştı. Çinli karar alıcılar ve bürokratlar bu dönemden başlayarak dış dünyanın ve özellikle yakın komşularının, ülkelerine yönelik algılamalarına ihtimal gösterir oldular. Özellikle Asyalı komşularının Çin’in birtakım politikalarını istikrarsızlık sebebi olarak görmesinin gündeme gelmesi Çin açısından bir güvenlik ikilemi ortaya çıkardı. (Glaser, B.S. ve Medeiros, E.S, 2007: 295) Bu ikilemin getirdiği değişim ile birlikte Deng döneminde dış politikanın temel görevi Çin’in modernleşme sürecinde ihtiyaç duyduğu barışçıl ortamın arayışı oldu. 80’li yılların ortasına gelindiğinde Deng Xiaoping bu yeni anlayışın yansıması olarak artık uluslararası politikanın ana temasının savaş ve devrim değil, barış ve gelişme olduğunu ileri sürdü. (Buzan, 2014: 390)

Deng’in çizdiği bu yeni çerçeve Çin’in ekonomik gelişmeyi askeri gelişmeye öncelikli tuttuğu, uluslararası toplumun mevcut kurallarına göre hareket edeceği ve kurulu düzene bir meydan okuyucu olmadığı mesajını veriyordu. (Buzan, 2014: 396) Aynı dönemde Çin ittifaklar kurma politikasını terk ederek bağımsız ve ittifaksız bir uluslararası siyaset anlayışı benimsedi. Böylelikle Çin kendisine ve dünyaya ilişkin devrimci yaklaşımlarını terk etmiş oldu. (Zhang, 2012: 132) Zira Çin’in bu yıllarda önünde geçmiş yıllarda kaybettiği uluslararası zemini yeniden kazanmak, Maolu yılların getirdiği yıkımı telafi etmek, başarısız Sovyet modelinden uzaklaşmak ve aynı zamanda ÇKP ile Sosyalist sistemin meşruiyeti sürdürerek güçlü ve zengin bir ülke haline gelmek gibi zorunlulukları bulunuyordu. (Buzan, 2014: 386)

Çin, zikredilen bu hedef ve zorunluluklara Tianmanen Olayları sonrasında iyice sarsılan uluslararası imajını düzeltme ihtiyacının da eklenmesiyle Deng'in çizmiş olduğu çerçeveden hareketle yeni söylem inşa çalışmalarına hız verdi. Bu yıllar Çinli karar alıcıların ve düşünürlerin Batı'da özellikle büyük güç siyasetine ilişkin tartışmalara dair araştırmalarıyla geçti. 2002 yılının Aralık ayına gelindiğinde Zheng Bijian liderliğinde, ÇKP'ye yakın bir araştırma kuruluşunun bazı üyeleri ABD'ye bir ziyaret gerçekleştirdi. Zheng bu gezide gerçekleştirdiği fikir alışverişleri sonrasında Amerikalı karar alıcılar ve entellektüellerin Çin'in geleceği ve dünya siyasetinde oynayacağı role dair pek de iyimser olmadıklarının gördü. Bu karamsarlık ve belirsizliğin Çin'in gelişmesi yolunda engel teşkil edeceğini düşünen Zheng takip eden zamanda "Çin'in Barışçıl Yükseliş Yolu" isimli bir teori geliştirdi ve bunu rapor halinde ÇKP'ye sundu ve rapor kabul gördü. (Glaser, B.S. ve Medeiros, E.S, 2007: 294) Bu yeni söylem sonradan Barışçıl Gelişme'ye dönüşecek ve genel bir strateji halini alacaktı.

Zheng'in yeni söylemine göre Çin'in kalkınmak için seçtiği yol yalnızca yükselişi hedeflememekte, aynı zamanda barış ve asla hegemonya peşinde koşmamayı da kapsamaktaydı. Yine Zheng'e göre Barışçıl Yükseliş Çin'in büyük güçlerle çatışmacı ilişkilerden kaçınacağını ve Sosyalizm ve Kapitalizm'in birbiriyle barışçıl ilişkiler içerisinde rekabet etmesini ve aynı zamanda her birinin diğerinden öğrenmesini temin etmekteydi. (Glaser, B.S. ve Medeiros, E.S, 2007: 296) Her ne kadar 2004 yılının Nisan ayına gelindiğinde devlet başkanı Hu Jintao'nun ve ÇKP'li yetkililerin Asya Boao Forum'unda Barışçıl Yükseliş kavramına atıfta bulunmaları bu kavramın resmîyetle kabul gördüğü intibası uyandırsa da, sonrasında Hu'nun "barış ve istikrar", "barış ve huzur", "barışçıl bir arada yaşama" gibi kavramları kullanmasına rağmen Barışçıl Yükseliş zikretmekten kaçınması bazı değişimlerin olacağına dair sinyaller verdi. Bunun yerine Hu, Çin'in "Barışçıl Gelişme" yolunu seçeceğini temin etti. (Glaser, B.S. ve Medeiros, E.S, 2007: 299) Nitekim 2005 yılında Devlet Bilgilendirme Ofisi tarafından yayınlanan Beyaz Sayfalar isimli resmi belgelere ilgili söylemin girişi de Çin'in Barışçıl Gelişme Yolu şeklinde oldu. Sonrasında 2011 yılında aynı çerçevede yayınlanan belge de aynı başlığı taşıyordu. Zira "yükseliş" kelimesi fazla saldırgan bulunmuş, bunun yerine "gelişme/kalkınma" ifadesinin Çin'in ihtiyaç ve hedeflerine daha uygun olduğuna kanaat getirilmişti. (Glaser, B.S. ve Medeiros, E.S, 2007: 300)

Barışçıl Gelişme'nin tarihi arkaplanı ve ortaya çıkışına zemin hazırlayan sebepleri ortaya koymanın ardından, son olarak 2011 yılında yayınlanan Beyaz Sayfalar'da bu stratejinin nasıl sunulduğunu irdelemek daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Bilgilendirme Ofisi tarafından yayınlanan belge beş başlıktan oluşmaktadır. ("China's Peaceful Development", 2011)

Başlıklar şu şekildedir: 1) Çin'in Barışçıl Gelişme Yolu: Ne Olduğu Hakkında; 2) Çin'in Barışçıl Gelişme ile Başarmayı Hedefledikleri; 3) Çin'in Barışçıl Gelişme'yi İcra Etmek İçin Uyguladığı Dış Politikaları; 4) Çin'in Barışçıl Gelişme yolu Tarihi Bir Gerekliliktir; 5) Dünyanın Geri Kalanı İçin Çin'in Barışçıl Gelişmesi Ne Anlama Gelmektedir? Burada, ilgili belgenin 1,3 ve 5. bölümlerinden kesitler sunulmasının genel çerçevesini anlamaya yetecek olacağı düşünüldüğü için bu kısımlara yer verilmiştir.

Belge, birçok yerinde sıklıkla tekrar eden bir ifade olarak Çin'in dünya barışı ile müşterek refah ve kalkınmaya verdiği öneme atıfla başlamaktadır. Çin'in sapmadan barışçıl gelişmeyi sürdüreceği iddia edilmektedir. *Çin'in Barışçıl Gelişme Yolu: Ne Olduğu Hakkında* adlı ilk başlıkta Çin'in 5000 yıllık bir geçmişe sahip, içerisinde barındırdığı çeşitli etnik gruplarla çok etnili ancak yekpare bir ülke olduğu, bunun da söz konusu nüfusça sağlandığına vurgu ile başlanmaktadır. Akabinde Batılı güçlerin Çin'in kapılarını zora dayalı olarak açtığı, işgal ettiği, bunun Çin'de yarı-kolonyal ve yarı-feodal bir yozlaşmaya yol açtığına yer verilmektedir. Çin medeniyetinin üstün yönlerinin vurgusundan sonra Batı saldırganlığına yer verilmesi ve Çin'deki yozlaşmanın da bu girişimlere dayandırılması belgeyi hazırlayanların barışçıl söylemlerine rağmen zihinlerindeki tarihi ben ve öteki çatışmasının manzarasını sunması açısından önemlidir. Bu bakışa göre Çin 5000 yıllık tarihi içerisinde, farklı birçok etnik grubu

bünyesinde barındırmasına rağmen bunları bir medeniyet potasında yekpare hale getirmiş, ancak Batı yayılcılığı ve saldırganlığı Çin Medeniyeti'nin bu göz alıcı başarılarını akamete uğratmıştır. Nitekim devam eden kısımda 20.YY'da birçok farklı grubun ülke içerisinde verdiği siyasi ve askeri mücadelelerin Çin'in bağımsızlığını almak ve geri kalmışlığına son vermek için girişilen kahramanlık örnekleri şeklinde sunulması da bu hususa işaret etmektedir.

Tarihi sunumun akabinde dikkat çeken sonraki nokta Barışçıl Gelişme'nin tanımına dair sunulan hususlardır. Buna göre; i) Çin'in gelişmesi dünya barışına vereceği destek ve katkı yoluyla, ilerlemesi kendi kaynaklarına ve çabalarına bağlı olarak dünyaya açılması suretiyle gerçekleşmelidir; ii) Çin, ekonomik küreselleşmeye uyum sağlayabilmek için karşılıklı fayda ve diğer ülkelerle ortak gelişmeyi gözetmeli ve onlarla birlikte çalışarak dayanıklı barış ve müşterek zenginliğin olduğu uyumlu bir dünya inşa etmelidir; iii) Bu yol, bilimsel, bağımsız, açık, barışçıl, işbirliğinin bulunduğu ve müşterek kalkınmanın yoludur.

Belgenin, *Çin'in Barışçıl Gelişme'yi İcra Etmek İçin Uyguladığı Dış Politikaları* başlıklı üçüncü bölümünde Çin'in uluslararası ilişkilerde barışçıl gelişmeye uyduğunu kabul ettiği düşüncelere ve ilkelere yer verilmiştir. Bunlardan ilki Uyumlu Bir Dünyanın İnşasını Desteklemek'tir. Buna göre Çin, uzun ömürlü barış ve müşterek zenginliğin bulunacağı bir uyumlu dünya inşa etmeyi bugünün görevi ve uzun dönemli bir hedef olarak görmektedir. Bunu gerçekleştirmek için beş farklı alanda izlenmesi gereken bir yol haritası çizilmiştir.

Siyasi açıdan, ülkeler birbirine saygı duymalı ve eşit davranmalıdır. Burada dikkat çeken iki husus uluslararası ilişkilerde demokrasinin ve Birleşmiş Milletler'in küresel ilişkilerdeki merkezi rolünün desteklenmesine yönelik vurgudur. Hemen arkasından gelen, her devletin iç işlerinin kendi halkının ilgi alanı olduğuna dair vurgu da ayrıca önemlidir. Burada mevcut sistem ve kurumlar güçlendirilme yanılsıymış gibi görünürken örtülü bir eleştiri yapılmaktadır. Her devlet için eşitlik talebi, böyle bir eşitliğin olmadığı ortamda dile getirilebilir. BM'nin merkezi rolüne vurgu ise süper güçlerin tek taraflı yahut ittifaklar yolu ile küresel meselelerde inisiyatif almalarına eleştiridir. BM Güvenlik Konseyi'nde Çin'in veto hakkı karşısında hiçbir kararın geçmeyeceği düşünüldüğünde Çin'in dünya politikasındaki rolünün arttırılmasına yönelik arkaplanda bir arzu olduğu da görülmektedir. İçişlere müdahalenin altının çizilmesi ise her ülkenin kendi siyasi ve ekonomik modelini seçmesine karışılmaması, dolayısıyla hem Çin'in hem de destek vermekle suçlandığı otoriter ve totaliter yönetimlerin müdahale çerçevesinden çıkarılması anlamına gelmektedir.

Ekonomik açıdan, ülkeler işbirliği yapmalı ve birbirinin güçlü yanlarından faydalanmalıdır. Küresel ekonomi kazan-kazan çerçevesinde ve dengeli bir nitelikte olmalıdır. Ayrıca küresel ticaretin ayrımcı olmayan, adil, eşit ve açık olması için çalışılmalıdır.

Kültürel açıdan, ülkeler ortak zemin aramalı, farklılıkları bir kenara bırakmalı, dünyadaki çeşitliliğe saygı duymalı ve insan medeniyetindeki ilerlemeye destek olmalıdır. Güvensizlik ve ideolojik takıntıları aşmak için medeniyetler arası diyalog ve değişimler gerçekleştirilmelidir.

Güvenlik açısından, ülkeler birbirine güvenmeli ve işbirliğini arttırmalı, uluslararası anlaşmazlık ve çatışmalar savaşa başvurmak yerine barışçıl yollarla çözümlenmelidir. Askeri güç tehdidi yahut kullanımından kaçınılmalıdır.

Çevresel açıdan, tüm ülkeler tek evimiz dünyayı korumak için birbirine yardım etmeli ve ortak çaba sarfetmelidir. Çevreyi korumak ve iklim değişikliği sorunlarını ele almak için uluslararası işbirliği güçlendirilmelidir.

Uyumlu Dünya İnşası ilkesinden sonra *Çin'in Barışçıl Gelişme'yi İcra Etmek İçin Uyguladığı Dış Politikaları* başlıklı üçüncü bölümünde Çin'in uluslararası ilişkilerde barışçıl gelişmeyi sağlamak için benimsediğini ifade ettiği ikinci ilke Bağımsız Barış Dış Politikası İzlemek'tir. Buna göre Çin halkı kendi belirlediği sosyo-ekonomik kalkınma sistemine tabidir ve dış hiçbir gücün Çin'in içişlerine

karışmasına izin vermez. Çin, diğer ülkelerle Barış İçerisinde Yaşamın Beş İlkesi çerçevesinde dostluk ve işbirliğine dayalı ilişkileri desteklerken başka ülkelerin kendi sistemlerini seçmelerine ve içişlerine müdahil olmaz. Çin, devlet egemenliği, ulusal güvenlik, toprak bütünlüğü ve ulusal yeniden birleşme gibi merkezi çıkarlarına sıkı sıkıya bağlıdır.

Çin'in Barışçıl Gelişme'yi İcra Etmek İçin Uyguladığı Dış Politikaları başlığının üçüncü ilkesi karşılıklı güven ve fayda, eşitlik ve işbirliğine dayalı yeni güvenlik anlayışıdır. Buna göre bugünkü tehditler geleneksel olanların yanına alışılmadık niteliktekilerin de eklenmesi göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir. Dolayısıyla bu doğrultuda kapsayıcı güvenlik ve kapsayıcı çözüm araçları ortaya konmalıdır. Ayrıca güvenliğin tüm küreyi ilgilendirir şekilde ve işbirliğini zaruri kılarak müşterekleşmesi, bunun yanında savaş ve çatışmanın sürekli yıkım döngülerine yol açtığı göz önünde bulundurularak müzakere ve işbirliğinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Çin bu bölümün son iki ilkesinde ise uluslararası hukuka ve uluslararası ilişkilerdeki ortak kabul görmüş ilkelere bağlı olduğunu, uluslararası sorumluluklarını yerine getireceğini beyan eder. Bunun yanında bölgesel işbirliği ve entegrasyon ile karşılıklı faydaya tekrardan atıfta bulunarak komşularına mesaj vermeyi de ihmal etmez.

Çin'in Barışçıl Gelişmesi başlıklı belgenin, konu bağlamında dikkat çeken yönlerinden bir diğeri Dünyanın Geri Kalanı İçin Çin'in Barışçıl Gelişmesi Ne Anlama Gelmektedir? başlıklı son kısımdır. Belgelyi hazırlayanlar tüm barışçıl ve uzlaşmacı söylemlerin üzerine bu noktada Çin'in uluslararası toplumdan beklentilerini ve hassasiyetlerini ortaya koymaktadırlar. İlk olarak Çin'in geçmişteki yükselen güçlerden farklı olarak hegemonya arayışı, sömürge kurma çabası ve nüfuz alanları kurma arzusunda olmayacağı beyan edilmektedir. Sonrasında dünyanın sürekli değişim içerisindeki tabiatına atıfla tüm doktrin, sistem, model ve yolların zamanın sınaması ile karşı karşıya olduğu ve değişmez bir gelişme modelinin olmadığı ifade edilmektedir. Yanı sıra, bir gelişme ve kalkınma modelinin ancak ulusal şartlar ile uyumlu olduğu takdirde uygulanabileceği ve Çin'in mevcut stratejisinin de geçerli çevresel koşullar ışığında olduğu söylenmektedir. Dolayısıyla Barışçıl Gelişme'nin çizdiği çerçeve ve ortaya koyduğu kavram ve ilkeler bütününe gelecekte dönüşebileceği yahut değişebileceğinin yolu açık tutulmaktadır. Hemen arkasından Çin'in, gelişmesi yolunda uluslararası toplumdan destek ve anlayış beklediği; uluslararası refah ve istikrarın Çin olmadan sürdüremeyeceği; Çin'in de kendini uluslararası arenadan izole etmesinin kendisine faydası olmayacağı dile getirilmektedir.

Xi Jinping dönemine gelindiğinde, Barışçıl Gelişme Stratejisi'nde bir takım anlayış değişiklikleri meydana gelmiştir. Xi, ilk olarak, Çin'in ulusal çıkarlarının güçlü bir kararlılıkla korunmasını öne çıkardı. Ocak 2013'te yapılan ve barışçıl kalkınmaya odaklanan toplantıda Xi bu retoriğin önemine dikkat çekmekle beraber bazı yeni hususlara işaret etmekteydi. Xi bu durumu şöyle ifade etmiştir: *"Barışçıl kalkınma yolunda yürümeyi sürdüreceğiz. Fakat meşru hak ve çıkarlarımızı terk etmemeli, temel ulusal çıkarlarımızı feda etmemeliyiz. Hiçbir ülke Çin'in kendi çekirdek çıkarları pahasına bir anlaşma yapacağını beklememelidir. Ayrıca Çin'in kendi egemenlik, güvenlik ve kalkınma hedeflerinin altını boşaltacak acı meyveleri yutacağı da umulmamalıdır.* (Jiang, 2015: 9)

Güncellenen barışçıl gelişmenin ikinci yeni özelliği Çin'in bu retoriğe bağlılığının koşulluluk ve karşılıklılık zeminine taşınmasıdır. Ortaya çıkışı itibarı ile Pekin'in diğer ülkelerin Çin'in yükselişine dair kaygılarını gidermeye ve teminat vermeye ilişkin bir anlayış iken, yeni haliyle muhatap aldığı ülkelerden de stratejik teminat talep eden bir hüviyete bürünmüştür. (Jiang, 2015:10)

Yeni Barışçıl Gelişme retoriğinin üçüncü özelliği ise alt sınır düşüncesidir. Bu anlayış Çinli elitler tarafından "en iyisini ummak, en kötüsü için hazırlanmak" olarak tarif edilmiştir. Çin'in çekirdek çıkarlarını savunma noktasında sağlam duruş sergilemesi ve bu doğrultuda diğer ülkelerin geçemeyeceği kırmızı çizgiler çizmesini gerektirmektedir. Geçmişte, diğer ülkelerin ne yapması gerektiğine dair umduklarını dile getiren Çin'in aksine bu yeni anlayışta Çin diğer ülkelerin hangi eylemlerini kabul

edemeyeceği ve tolerans gösteremeyeceğine vurgu yapmaktadır. 2014 yılında Başbakan Li Keqiang bu yeni anlayışı özetler biçimde Güney Çin Denizi'ndeki anlaşmazlıklarla alakalı şöyle demiştir: “*Güney Çin Denizi'nde istikrarı bozacak provokasyonlara sıkı bir şekilde yanıt vereceğiz. Biz Çinliler, nezakete karşılık nezakete, yanlış fiillere karşı ise adaletle cevap veririz.*” (Jiang, 2015: 11)

Xi Jinping döneminde söyleme eklenen bu yeni unsurlara bakıldığında Çin'in yakın komşuları ve ABD'yi hedef aldığı anlaşılmaktadır. Çekirdek çıkarlar olarak görülen ülkesel bütünlük, parti otoritesi ve meşruiyetinin devamı, kara ve denizde egemenlik alanları olarak görülen noktalar ile yakın komşularla sınır ve deniz anlaşmazlıkları gibi hususlarda Çin'in dünya çapında artan güç ve nüfuzu paralelinde daha belirleyici bir tavır takınması beklenen bir durumdur. Ancak Afrika gibi uzak ve Çin'in bahsi geçen çıkarlarına meydan okuyacak bir bölgesel güçten yoksun bir coğrafya ile ilişkiler bağlamında bu tür caydırıcı ve iddialı bir tutumdan söz etmek pek mümkün değildir. Ancak şunu ifade etmek gerekir ki, aynı meydan okuyucu söylemin Afrika bağlamındaki barışçıl gelişme anlayışına da uygulanması buradaki diğer büyük güçlerin Çin için hayati çıkar teşkil eden doğal kaynaklara erişimini açıkça engellemesi, bölge ülkelerindeki Çin kurum, kuruluş ve vatandaşlarının varlıklarını tehdit etmesi gibi durumlarda söz konusu olabilir. Afrika ülkelerinin gerek müşterek gerek toplu olarak böyle tutumlar benimsemesi hem imkân ve kabiliyetlerinin dışında hem de lehlerine olmayan bir husustur. Bunun gerekçesi Çin – Afrika ilişkilerinin ele alınacağı ilerleyen başlıklarda daha iyi anlaşılabilecektir.

Sonuç olarak Barışçıl Kalkınma Stratejisi Soğuk Savaş'tan günümüze değin Çin için mevcut bulunan jeopolitik ve ekonomik zorunluluklardan ortaya çıkan birtakım eski ve yeni ilkeler setinin harmanlanarak uluslararası topluma sunulmasını ifade eder. Beş İlke'ye yapılan atıf, Uyumlu Dünya yaklaşımının vurgulanması ve belgenin ekseriyetinin bu ilke ve yaklaşımların neliği, nasıllığı ve niçinliği etrafında örüldüğü açıktır. Nitekim Barışçıl Yükseliş söyleminin ortaya çıkışı da, sonradan Barışçıl Gelişme'ye evrimi de Beş İlke ve Uyumlu Dünya söylemini ortaya çıkaran zorunluluklara benzer şartların ürünüdür.

3.Barışçıl Gelişme Söylemi'nin İmkân ve Sınırları: Afrika Örneği

Çin'in uluslararası sistemdeki varlık ve eylemleri 90'lı yılların sonundan bu yana ciddi anlamda mercek altında tutulmaktadır. Gerek akademi gerekse de karar alıcılar nezdinde, başta ABD ve Rusya gibi büyük güçler olmak üzere, birçok aktör Çin'in ekonomi, ticaret, diplomasi ve uluslararası politik ilişkiler bağlamında gerçekleştirdiği atılım ve açılımların tabiatı ve geleceği itibarı ile saldırgan bir nitelik arz edip etmeyeceği hususunda önemli tartışmalar yürütmektedir. Afrika da Çin'in küresel anlamda güç ve varlık artırımına gittiği önemli coğrafyalardan birisidir. Barışçıl Gelişme söyleminin kökenlerini teşkil eden Barış İçerisinde Bir Arada Yaşamın Beş İlkesi'nin Çin'in yakın çevresinden sonra küresel anlamda ilk sahneye çıktığı ve uygulanmaya konulduğu bölge olması Afrika'yı ayrıca konu itibarı ile tahlili gerekli bir coğrafya haline getirmektedir. Bugün de Çin Barışçıl Gelişme vurgularına bu coğrafyadaki ilişkilerinde yoğun bir şekilde yer vermekte ve politik, ekonomik ve diplomatik ilişkilerini bu doğrultuda yürüttüğünü iddia etmektedir. Elbette bu durum salt iddiadan ibaret değildir. Çin'in bölgeye kendini bu şekilde sunuyor olması Afrikalı ülkeler ve liderler tarafından ciddi manada kabul görmektedir. Çin'in Afrika'da elde ettiği yüksek kabul derecesi söylemlerinin ilkesel ifade gücünün ötesinde bu söylemlerin ve ilkelerin Batının kötü üne sahip tarihi ve güncel pratiklerinden ayrılan, uygulamada öngördüğü ikili ve çok taraflı ilişki modeliyle de oldukça alakalıdır. Bugün Çin'in güç göstergelerindeki ciddi yükseliş ve küresel anlamdaki varlık ve eylemlerinin niceliğinin yanı sıra niteliğindeki değişimler bu ülkenin Barışçıl Gelişme söyleminin miadını doldurup doldurmadığı, geleceğinin bulunup bulunmadığı gibi soruları gündeme getirmektedir. Afrika bu anlamda bahsi geçen söylem ve ilkelerin Çin'e açtığı alanları ve bugün karşılaştığı açmazları anlamak bakımından önemli örnekler sunmaktadır.

3.1. Çin Açısından Afrika'nın Tarihi ve Stratejik Önemi

Çin ile Afrika ilişkileri Han Hanedanlığı (M.Ö 206 / M.S 220) dönemine değin götürülmektedir. İki coğrafya arasındaki ticaret özellikle M.S 960-1279 yılları arasında hüküm sürmüş Tang Hanedanı döneminde gelişmiştir. Çin ve Afrika arasında kurulmuş olan bu ilişkiler, Afrika ve Avrupa arasındaki ilişkilerde görülen yağma, yıkım ve köleleştirme gibi niteliklerden uzak ve karşılıklı kazanaca dayanan bir nitelik taşımaktaydı. (Alpay, 2009: 5)

Yüzyıllar öncesinden başlayan Afrika ve Çin arasındaki ilişkilerin 20.yüzyılın ortalarından itibaren geçirdiği dönüşüm ve gelişim Afrika'nın Çin için tarihi ve stratejik önemini anlamak açısından önemlidir. Bu çerçevede Çin Afrika ilişkilerini temelde üç dönemde tasnif etmek mümkündür. İlk dönem Afrika ülkelerinin bağımsızlık yolundaki mücadelelerinin yoğunlaştığı 1955 yılından, 1978'de Çin Halk Cumhuriyeti'nde Mao sonrası başlayan ekonomik açılım sürecine kadar geçen yıllardır. Çin Komünist Partisi 1950'li yıllardan itibaren sömürgecilik karşıtlığı ve bağımsızlık mücadelelerine destek argümanları etrafında şekillendirdiği Liberal Batı karşıtlığı için kendisine uluslararası arenada müttefik arayışı içerisinde idi. 1955 yılında 29 Asya ve Afrikalı devletin katılımı ve bu iki kıta arasındaki işbirliğini arttırmak amacıyla düzenlenen Bandung Konferansı'nda, Çin Halk Cumhuriyeti Başbakanı Zhou En-lai tarafından daha önce Hindistan ile varılan anlaşmanın temelini teşkil eden Barış İçerisinde Bir Arada Yaşamanın Beş İlkesi isimli yaklaşım gündeme getirildi. Hem Asya hem de Afrikalı ülkelerin ortak paydası olan Batı işgali ve sömürgeciliği ile mücadele Başbakan En-lai'nin girişiminin ilgi ile karşılanmasına yol açtı. Çin ile Afrika arasında 20.yüzyılda ilişkiler bu konferans ve ilkelerden hareketle gelişme gösterdi. (Uchehara, 2009: 96)

Çin, 1950'li yılların sonuna gelindiğinde Afrika ülkelerinin Batılı güçlere karşı bağımsızlık hareketlerini askeri, siyasi ve ekonomik anlamda desteklemeye başlamıştı. Yine aynı dönem içerisinde Sovyetler ile yaşanan ayrışma Çin'in Batı emperyalizmi karşıtlığının yanına Sovyet yayılcılığına karşı duruşun da eklenmesine yol açtı. (Kadier, 2013: 9) Dolayısıyla Afrika, Çin'in uluslararası düzeyde hem Batı hem de Sovyetler karşısında önemli bir manevra ve destek sahası pozisyonuna yükselmiş oldu. Yine bu dönemde Afrika'yı Çin için önemli kılan bir diğer husus ise Tayvan'ın uluslararası arenada tanınmaması maksadıyla verilen çabalarda Afrikalı ülkelerin sunacağı desteğe duyulan ihtiyaç olmuştur.

Zhou En-lai'nin 1963 yılında Afrika'ya gerçekleştirdiği ziyaret bir Çin başbakanının ilk defa bu kıtaya gelmesi anlamı taşıyordu. En-lai bu ziyaretinde yoksul dostlar arasında karşılıklı yardımlaşmayı savunup, büyük ve güçlü ülkelerin bu yoksul ülkelere zorbalık ve dayatmalarına savaş açarak Güney-Güney İşbirliği kavramının ilk işaretlerini vermiştir. Pekin yönetimi Çin ve Afrika'nın medeniyetlerin doğuş noktaları olduğunu, her iki coğrafyanın da gelişmekte olan dünyada yer aldığını ve ortak düşmanlara sahip olduğunu; dolayısıyla stratejik algılamalarının yakın olduğu ve uluslararası gelişmelere karşı beraber hareket etmeleri gerektiğini savunuyordu. (Alpay, 2009: 8)

Çin'in 1966 ve 1969 yılları arasında geçirdiği Kültür Devrimi sebebiyle içerde yaşadığı meselelerin yoğunluğundan Afrika ile ilişkileri zayıfladı. Ayrıca 1960'lı yılların ortalarında Çin'in çıkarlarına uygun olmayan bazı Afrikalı liderleri şiddet yoluyla ortadan kaldırmaya çalışması, Nijerya ve Kamerun örneklerinde olduğu gibi yönetimdeki hükümetlere karşı ayaklanma ve yer altı hareketlerini desteklemesi kıtadaki birçok ülke tarafından tepkiyle karşılanmıştı. Bu tepkinin bir sonucu olarak 1965 yılında Burundi, Benin, Orta Afrika Cumhuriyeti, Gana ve Tunus Çin ile diplomatik ilişkilerini keserken Kenya da Çinli diplomatları sınır dışı etmiştir. (Kadier, 2013: 10) İçerideki sorunlarını hallettikten sonra Çin yeniden kıtada nüfuzunu arttırmak için birtakım yardım programları uygulamıştır. Bu yardımlar Afrika'nın hafif sanayi, ulaşım, su kontrolü ve sulama, kamu sağlığı, enerji, iletişim ve ağır sanayi gibi çeşitli sektörlerine yöneltiliyordu. Örneğin 1967-1975 yılları arasında tamamlanan 600 milyon doları aşan maliyete sahip Zambiya-Tanzanya demiryolu 15.000 Çinli işçinin yardımı ile tamamlanabilmiştir. (Alpay, 2009: 9)

Çin ile Afrika ilişkilerinin bu ilk döneminde en önemli gelişmelerden birisi Çin Halk Cumhuriyeti'nin Tayvan'ın Birleşmiş Milletler'deki koltuğunu almasıdır. 1970 yılı Eylül ayında Birleşmiş Milletler'in kuruluşunun 25.yıldönümü toplantısına Zambiya Devlet Başkanı Julius Nyerere Çin Halk Cumhuriyeti gibi dünyanın en kalabalık nüfusuna sahip bir ülkenin Birleşmiş Milletler dışında kalmasının haksızlık olduğunu ve Birleşmiş Milletler'in bu durumda savaş ve barış gibi meseleleri konuşmasının anlamsız olacağını savunmuştur. Aynı yılın Ekim ayında Genel Kurul'un 2758 nolu kararıyla yapılan oylamada Çin Halk Cumhuriyeti 76 oyla Batılı ülkelerin desteklediği Tayvan'ın yerini aldı. Bu oylamada Çin lehine oy kullanan 26 Afrika ülkesi kararda belirleyici olmuştur. (Kadier, 2013: 11)

Çin Afrika ilişkilerinin ikinci dönemi 1978 yılından başlayıp 1990'lı yılların başına değin uzanan süreci kapsamaktadır. Çin'in Afrika'ya ilk dönem yöneliminde siyasi tanımlamalar ve hedeflerin benzerliği belirleyici olmuştur. Çin, Afrika'yı uluslararası arenada Batı ve Sovyetler'e karşı bir manevra ve etki alanı olarak kullanmaya çalışmıştır. İkinci dönemin belirleyici unsuru ise ticaret ve diğer ekonomik faaliyetler olmuştur. Her ne kadar 1955-1978 döneminde iki coğrafya arasında ticari ve mali hareketlilik söz konusu olsa da Mao sonrasında işbaşına gelen Deng Xiaoping öncülüğünde Çin'in benimsediği ekonomik açılım ve liberalizasyon politikaları bu hareketliliği çok farklı noktalara taşımıştır. Örneğin 1976 yılına değin Çin Afrika arası ticaret hacmi 200 milyon dolar iken bu rakam 1976-1988 yılları arasında 2,2 milyar dolara yükselmiştir. (Alpay, 2009: 10) Bu döneme dair ayırtedici bir diğer özellik ise ekonomik faaliyetlerin sürmesine rağmen Çin'in Afrika'daki batı karşıtı milliyetçi hareketlere olan desteğini azaltmasıdır. Zira 80'li yıllarda Çin Halk Cumhuriyeti Moskova ve Washington'dan hem tanınma elde etme arayışına girmiş hem de yeni ekonomik kalkınma programına uygun olarak bu iki güç ile ilişkilerini onarma yoluna gitmiştir. Dolayısıyla her iki gücün de tepkisini çekmek istememiştir. Ayaklanma ve özgürlük hareketlerini desteklemenin getirdiği finansal yük ve Çin'in bunu karşılamaktan uzak olması da Afrika ile ilişkilerindeki değişimin bir diğer sebebidir. (Uchehara, 2009: 98)

Çin'in 1990'lı yıllara gelindiğinde küresel siyasetinde birtakım dönüşümler yaşanmış ve Afrika ile ilişkilerde günümüze kadar olan süreci kapsayan üçüncü dönem başlamıştır. İlk dönüşüm Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile alâkalıdır. Sovyetler Birliği'nin dağılması ile beraber dünya üzerinde tek hegemon güç olarak kalan ABD, uluslararası sistemde belirleyici bir rol almak isteyen Çin'i tedirginliğe sevk etti. (Tull, 2006: 460) Özellikle enerji kaynaklarında söz sahipliği ve arz güvenliği noktasında endişelenen Çin için Afrika gibi yer altı ve yer üstü kaynaklar açısından zengin bir coğrafyada varlığını arttırma gereği doğdu. Devlet Başkanı Jiang Zemin'in 1996 yılında kıtaya gerçekleştirdiği ziyarette 6 Afrika ülkesiyle 23 ekonomik ve teknik işbirliği anlaşması imzalandı. Yine bu ziyarette ilişkilerin eşitlik, egemenliğe saygı, içişlere müdahalede bulunmama, ortak faydaya dayalı gelişme ve son olarak adil ve dürüst bir uluslararası düzenin inşası ilkelerine dayandırılması teklif edildi. (Alpay, 2009: 10)

İkinci dönüşüm Çin'de yaşanan Tianmanen Meydanı olayları ve sonrasındaki gelişmelere Batılı devletlerin tepkisi ile alâkalıdır. 1989 yılında yaşanan olayda Çin devletinin uyguladığı sert tedbirler Batılı devletlerin Çin'i insan hakları noktasında yoğun şekilde eleştirmesine yol açtı. Öyle ki ABD ve Avrupa Birliği Çin'e silah ambargosu dahi uyguladılar. (Tull, 2006: 461) 80'li yıllarda Batı ile ilişkilerini geliştirmek maksadıyla Afrika'daki faaliyetlerinin ölçeğini daraltan ve tepki çekmemeyi hedefleyen Çin Halk Cumhuriyeti bu gelişmenin neticesinde Afrika ile ilişkilerini yeniden ekonomik ve ticari faaliyetlerin ötesine taşımaya başladı.

Çin için Afrika uluslararası sistemde kendi retorik ve stratejilerini kurma ve sürdürme çerçevesinde bugün de çok önemli bir konumdadır. Bununla beraber Afrika, Çin'in ekonomik anlamda son 20 yılda yaşadığı büyük atılımın beraberinde getirdiği sosyo-ekonomik ihtiyaçları karşılama noktasında da ayrı bir ehemmiyeti haizdir. Nitekim Afrika'yı Çin'in küresel tahayyüllerinin gerçekleştirilmesi için ekonomik, siyasi ve askeri faaliyetlerin yürütüldüğü bir sacayağı haline getiren esas dönüşümün kaynağı Afrika'nın bu potansiyelidir. Hızla gelişen sanayi yeni enerji ve hammadde

kaynaklarına ihtiyaç duymakta; ihraç ürünleri ve ihracatçılar yeni pazarlar aramakta; diplomatlar ve siyasiler uluslararası mekanizmalarda ve ABD karşısında Çin tezlerini savunmayı kolaylaştıracak müttefiklere ihtiyaç duymaktadır. (Eisenman, J. ve Kurlantzick, J, 2006: 220) Çin bugün dünyanın en büyük enerji üreticisi ve tüketicisi konumundadır. Afrika, Çin'in Ortadoğu'dan sonra en büyük ikinci petrol ithalatçısı bölgedir. Çin, Afrika'da yer altı ve yer üstü kaynaklar bakımından zengin ülkelere gerçekleştirdiği ziyaretlerde ticaret, yardım ve yatırım anlaşmaları imzalamakta ve karşılığında altyapı çalışmalarına düşük maliyetli finansman ve ucuz işgücü sağlamaktadır. Bu noktada rakamlara göz atmak Afrika'nın Çin açısından önemini anlamaya yardımcı olacaktır. Çin'in 2000-2014 yılları arasında Afrika'ya sağladığı borç ve krediler toplamda 86 milyar dolardır. (Albert, 2017)

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Ajansı tarafından yayınlanan 2017 Dünya Yatırım Raporu'na göre Çin'in 2010 yılında Afrika'daki doğrudan yatırımları 13 milyar dolar iken bu rakam 2015'te 35 milyar dolara yükselmiştir. Yine Çin'in 2015-2016 yılları arasında Afrika'da daha önce yatırım yapılmamış alanlara gerçekleştirdiği doğrudan yatırımlar (*greenfield foreign direct investments*) 2 milyar 651 milyon dolardır. ("World Investment Report 2017", 2017) Afrika'da en çok doğrudan yatırım yapan 10 ülke arasında 7. sırada olan Çin bölgede istihdam oluşturma noktasında ikinci sıradadır. 2016 yılında Çin'in doğrudan yatırımları sebebiyle Afrika'da 14 bin 127 kişi istihdam edilmiştir. ("Africa Investment Report 2016", 2016) Uluslararası Enerji Ajansı'na göre 2016 yılında Afrika'nın elektrik enerjisi sektöründeki büyümenin %30'u Çin'in bölgedeki yatırımlarının sonucudur. (Okafor, 2016)

Çin'in 2009 yılında Afrika ile toplam ticaret hacmi 100 milyar dolara yaklaşmış iken bu rakam 2014 yılına gelindiğinde 210 milyar dolar olmuş, 2017 yılında ise 170 milyar dolara gerilemiştir. ("Data: China Africa Trade", 2017) Ekonomik ve ticari verilerin gösterdiği gibi Afrika Çin'in siyasi ve ekonomik hedeflerini gerçekleştirme yolunda önem verdiği bir bölgedir. Bunların dışında askeri olarak da bölgede askeri üs kurmak ve Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Misyonları kapsamında birlikler bulundurmak suretiyle de varlık göstermektedir.

3.2. Barışçıl Söylemin Afrika'da Sunduğu İmkânlar: FOCAC Örneği

Çin-Afrika İşbirliği Forumu (*Forum on China - Africa Cooperation - FOCAC*) 2000 yılında 80 Çinli bakan, 44 Afrika ülkesinin liderleri ve 17 bölgesel ve uluslararası organizasyonun temsilcisinin katılımıyla ilk toplantısı Pekin'de gerçekleştirilmek suretiyle kurulmuş bir oluşumdur. Organizasyonun doğuşu 1996 yılında Çin Başbakanı Jiang Zemin'in Afrika'ya gerçekleştirdiği ziyarette ortaya koyduğu prensipler çerçevesinde şekillenmiştir. Afrika ülkeleri ve Çin arasında karşılıklı fayda ve eşitliğe dayalı, uzun vadeli ve istikrarlı bir yeni ortaklık kurmayı hedefler. ("The First Ministerial Conference of FOCAC", 2000) Taraflar kurulan ilişkilerin beyanı olarak bir bildirge ile Çin ve Afrika'nın ortak kalkınmasını sağlamak amacıyla ekonomi, ticaret, finans, tarım, tıbbi bakım ve halk sağlığı, bilim ve teknoloji, kültür, eğitim, insan kaynakları gelişimi ve gerekli görülen diğer alanlarda gayretli bir biçimde iş birliği ve dayanışma içinde olacaklarını açıklamışlardır. (Alpay, 2009: 11)

Bugün 52 Afrika ülkesi ve Afrika Birliği Komisyonu'nun üye olduğu organizasyon her üç yılda bir Pekin'de ya da üye Afrikalı ülkelerin başkentlerinde toplanmaktadır. Çin ve Afrika ülkeleri arasında liderler düzeyinde bir araya gelmeyi sağladığı için önemli bir diyalog ve işbirliği mekanizmasıdır. Zirvelerde Çin ile Afrika arasındaki işbirliğini güçlendirecek öneri ve vaatler gündeme gelmekte, Çin ile Afrika'nın stratejik işbirliğinin uluslararası siyasete hangi düzeyde ve nasıl katkı sağlayacağı gibi konular tartışılmaktadır. FOCAC toplantılarının gerçekleştiği sürede ele alınan konular ve sonuç bildirilerinde çizilen resim başlıklar itibarı ile hemen hemen aynı konuları içermektedir. Nitekim Çin ile Afrika arasındaki ilişkilerin mali yardım ve borçlar, kalkına yatırımları, ticaret, kültürel ve siyasi etkileşim gibi temeller üzerinde şekillendiği; Afrika'nın Çin'in ulusal ve küresel atılım hedeflerini gerçekleştirmek için önemli bir zemin sağladığı; Afrika ülkelerinin de Çin'den gelen mali ve siyasi destek ile kalkınmalarına yarar sağladıkları ifade edilmişti. FOCAC da gündem ve hedeflerini bu ilkeler

doğrultusunda belirlemektedir. Çin en önemli yumuşak güç araçlarından biri olan organizasyonunun son iki zirvesini ele almak meseleyi anlamak açısından işlevsel olacaktır.

Pekin’de 2012 yılında beşincisi düzenlenen zirvede Pekin Deklarasyonu isimli bir bildiri yayınlanmıştır. Bu bildiride üye Afrika ülkeleri ve Çin’in karşılıklı faydalarına olan hususlarda işbirliği ve desteği arttırmaları kararı alınmıştır. Bireyler düzeyinde ve kültürel iletişimin ileriye taşınması, iki aktör arasındaki bağ ve işbirliğinin güçlendirilmesi gibi hususlar hedef olarak belirlenmiştir. Ayrıca uluslararası topluma Afrika ülkelerinin kendi sorunlarını bağımsız olarak kendi inisiyatifleri ile çözmeleri noktasında destek olmaları için çağrıda bulunulmuştur. Yine Pekin Deklarasyonu ile daha adil ve akılcı bir uluslararası düzenin gerekliliği öne çıkarılmıştır. (“The 5th Ministerial Conference”, 2012) Bu zirvede Çin, Afrika ülkelerine 2009 yılındaki zirvede sunulan rakamın iki katı 20 milyar dolar kredi sunacağını belirtmiştir. İki aktör arasındaki ticaretin 2011 yılında 166.3 milyar dolara çıkarak 2006 yılındaki rakamın 3 katına ulaştığı ifade edilmiştir. Yine aynı yıl içerisinde Çin’in bölgedeki doğrudan yatırımlarının 15 milyar dolara ulaştığı ve 50 ülkeyi kapsayan projeler ortaya koyduğuna dikkat çekilmiştir. Gelişen ilişkilerin bir diğer yansıması olarak, Afrika’daki en az gelişmiş 30 ülkeden Çin ile diplomatik ilişkileri bulunanlar bu ülkeye yaptıkları ihracatın yüzde 60’ında gümrük vergilerinden muaf tutulmuşlardır Bu çerçevede Afrika’nın 2012 yılının ilk beş ayı içerisinde Çin’e olan ihracatı 50 milyar dolara yükselmiştir. (“China’s Cooperative Measures with Africa Substantial, Effective”, 2012)

Çin-Afrika İşbirliği Forumu’nun son zirvesi 2015 yılında Güney Afrika’nın Johannesburg şehrinde düzenlenmiştir. “Birlikte İlerleyen Çin ve Afrika: Ortak Kalkınma İçin Kazan-Kazan İşbirliği” başlığı ile toplanan zirvede Çin Devlet Başkanı Xi Jinping Afrika’daki gelişmeyi ve Çin ile işbirliğini daha da ileri taşımaya hedefleyen 10 maddelik bir plan sunmuştur. Bu plan sanayi, tarımsal modernleşme, altyapı, finansal servisler, ticaret ve yatırım kolaylıkları, fakirliğin azaltılması, kamu sağlığı, birey bazlı değişim programları ile barış ve güvenlik gibi konuları kapsamaktadır. Yine bu toplantıda Xi Jinping 60 milyar dolarlık bir mali yardım paketi vaad etmiştir. Bu paketin 5 milyar doları hibe yardımlar ve faizsiz kredilerdir. (“Xi Announces 10 Major China-Africa Cooperation Plans for Coming 3 Years”, 2015) Zirve sonunda yayınlanan bildiride dünyanın gerçeklerine uygun ve adil, eşitlik ve çok taraflılık ilkeleri üzerinde yükselcek yeni bir dünya düzenine olan ihtiyaca vurgu yapılmıştır. Devamında ülkelerin iç işlerine karışılmaması ve uluslararası ilişkilerde tehdit ve güce dayalı araçların kullanılmaması gerektiği ifade edilmiştir. Güçlendirilmiş bir Güney-Güney diyalogu ve Çin - Afrika ilişkilerinin bu konudaki örnekliğine atıf yapılması da dikkat çekici bir diğer nokta olmuştur. (“Declaration of the Johannesburg Summit of the Forum on China – Africa Cooperation”, 2015)

2018 yılında düzenlenen FOCAC zirvesinde de geçmiş dönemdekilerle paralel temalar vurgulanmıştır. Zirvede konuşan BM Genel Sekreteri Antonio Guterres FOCAC çerçevesinde Çin’in Afrika’da kalkınma hedefleri ve fakirliğin azaltılması hususunda başarılarına dikkat çekerek Afrikalı ülkelerin Çin’in bu yardımlarından en iyi şekilde faydalanması için desteklenmeleri gerektiğini ifade etmiştir. Gambiya ve Burkina Faso Tayvan ile yakın zamanda diplomatik ilişkilerini kesmiş ve ÇHC ile ilişkilerini normalleştirerek bu zirveye de katılmıştır. Çin’in tek Çin politikasına uygun davranmayan ve Tayvan ile yakın ilişkiler sürdüren Afrika ülkeleri yardımlardan faydalanamamaktadır. Dolayısıyla FOCAC Çin’in geniş diplomatik hedeflerine de hizmet etmeye devam etmektedir. 2018 zirvesi Batı Afrika’daki güvenlik sorunlarına dikkat çekmiş, Sahel ve Gine Körfezi’nde terörizm ve korsanlıkla mücadelede vurgu yapmıştır. Ayrıca Xi bu zirvede Çin’in Afrika’ya 60 milyar dolar finansman sağlayacağı sözünü vermiştir. Bu çerçevede Çin-Afrika Barış ve Güvenlik Fonu açıklanarak Bir Kuşak Bir Yol İnisiyatifi kapsamında 50 güvenlik yardım programı ilan edilmiştir. Yine bu zirveden sonra FOCAC altında özel birimler kurulması kararlaştırılmıştır. Bunlar; Çin-Afrika Yönetişim Forumu, Çin-Afrika Tarım İşbirliği Forumu, Çin-Afrika Özel Sektör Forumu, Çin-Afrika Kalkınma Finansmanı Fonu, Çin-Afrika Kanun Uygulama ve Güvenlik Forumu’dur. (Benabdallah, 2018)

Çin’in Afrika’da ve FOCAC özelinde ticari ve ekonomik faaliyetler temel araçlarıdır. Ancak bölgede aynı araçları haiz ve daha uzun bir tarihi tecrübeye sahip başka büyük güçler de bulunmaktadır.

Çin'i bu aktörler karşısında daha avantajlı duruma getirip rekabet üstünlüğü sağlayan ve bu çerçevede FOCAC gibi bölgeselci temayüller taşıyan bir tek çatı altında Afrika ülkelerinin tamamına yakını toplamasını temin eden ayırt edici husus, bu ekonomik ve ticari araçları Barışçıl Gelişme yaklaşımı bağlamında sıkı koşullar dayatmadan sunuyor olmasıdır. Batı ve ABD'nin liberal piyasa ekonomisi ve demokratik ilkeler çerçevesinde meşru – gayrı meşru ayrımı yapması ve uluslararası finansal kuruluşların sunduğu kredi ve desteklerin de benzer ilkelerden hareket ederek iç işlere müdahaleye kadar varan zorunluluklar ve denetimler koşması bölgedeki ülkeler açısından Çin'i daha cazip kılmaktadır. Çin'in Afrika ile ilişkilerinin temel taşlarından biri haline getirdiği Batı ve kolonyalizm karşıtlığının da bu noktada önemli katkısı olmaktadır. Çin'in yayılmacılık karşıtı, karşılıklı fayda ve saygıyı vurgulayan ve iç işlere müdahale ile dayatmalardan kaçınmayı ısrarla öne çıkaran bu anlayışı Afrika ülkelerinin Batılı aktörlere yönelik duydukları tarihi işgal ve sömürülme endişelerini de yatıştırmaktadır. Dolayısıyla Çin yeni bir anlayış ve düzenin temsilcisi gibi görünmektedir.

Sonuç olarak FOCAC, 1955 yılında ortaya çıkan Beş İlke'den bugünkü Barışçıl Gelişme Stratejisi'ne kadar Çin'in sürdürdüğü barışçıl söylemin uluslararası politikadaki imkân ve getirilerini anlamak açısından önemli bir örneklik teşkil etmektedir. Çin açısından bu organizasyonun sunduğu fırsatları şu şekilde sıralayabiliriz: i) Çin, Afrika gibi küresel jeopolitiğin yükselen sahalarından birinde hem tüm kıta ile hem de ikili ve ülke bazılı olarak birden fazla aktörle ilişki kurma, yürütme ve geliştirme fırsatına sahip olmuştur; ii) Çin, kalkınma ve gelişimi için ihtiyaç duyduğu maddi kaynakları ve ticaretini tek bir elden yönetebilme ve değerlendirebilme imkânına sahip olmuştur. Böylelikle kıta ölçeğinde tutarlı ve eşgüdümlü politikalar yürütmek kolaylaşmış, Çinli girişimci, diplomat ve siyasilerin enerji ve kaynaklarını daha verimli kullanabilmesinin önü açılmıştır; iii) Çin'in liberal-demokratik normlara dayalı ve ABD hegemonyasının devam ettiği uluslararası düzene karşı alternatif ve özgün söyleminin en üst seviyede ve yaygın ölçekte dile getirilmesi, buna dair geri dönüşlerin alınması ve pratikte yansımalarının geniş bir düzeyde gözlemlenebilmesi şansı elde edilmiştir. Böylelikle Çin büyük güç olma yolunda hem kendi düzen anlayışı ve normlarını yaygınlaştırırken hem de büyük aktör olmanın getireceği yüksek ölçekli siyaset üretme ve yürütme sorumluluğunu tecrübe etme fırsatını kazanmıştır.

3.3. Barışçıl Söylemin Sınırlarını Görebilmek: Karışmama İlkesi Örneği ve Tezat Uygulamalar

Karışmama İlkesi (non-interference) Çin'in 1954 yılından itibaren komşuları ile ilişkilerinde ve küresel politikada benimsediği Barış İçerisinde Bir Arada Yaşamanın Beş İlkesi'nden biridir. Çin bu ilkeyi biri iç diğeri dış anlamda olmak üzere iki boyutta ifade eder. İç boyutunda Çin'in içişlerine dair meselelere dışarıdan herhangi bir müdahaleyi kabul etmemek vardır. Dış boyutunda ise Çin yahut başka bir devletin herhangi bir ülkenin ulusal meselelerine hiçbir gerekçe ile müdahil olmaması ve siyasi ve ekonomik ilişkilerde herhangi bir ideoloji, inanç yahut sistem doğrultusunda dönüşmeyi şart koşmaması yatmaktadır. Dolayısıyla her ülkenin sosyo-ekonomik sistemini kendisi belirlemesini destekler.

Çin'in Karışmama İlkesi geliştirmekte olan ülkeler ve özellikle Afrika'da hiçbir sosyo-ekonomik sistem ya da ideoloji ile uyumlu olarak dönüşmek koşulu sunmaksızın yatırım ve yardımlarını gerçekleştirmesi sebebi ile olumlu karşılanmıştır. Çalışmanın önceki kısımlarında da ele alındığı üzere, tüm vurgu maddi anlamda kalkınma ile gelişmeye ve bunların karşılıklı olması üzerine kuruludur. Dolayısıyla Çin'in Afrika'ya sunduğu anlayış AB ve ABD'nin demokratikleşme ölçütleri karşısında memnuniyetsizlik duyan Afrika'daki otoriter ve teknokrat rejimlere daha makul görünmüştür. Ayrıca bu ilke çerçevesinde muhatap devletlerin Batı'nın anlayışının aksine yol gösterilmesi gereken değil, kendi yolunu çizmesine müsaade edilmesi gereken özneler olarak değerlendirilmesi ve ilişkilerin devlet aygıtının merkeziliğine vurgu yapılarak ve devletler öne çıkarılarak yürütülmesi de Afrikalı liderlerce daha sıcak görülmesine katkı sağlamıştır. (Iyasu, 2013)

Karışmama İlkesi'ni ihlal eden durumların neler olduğuna dair gerek Çin gerekse de diğer gelişmekte olan ülkelerce yayınlanan uluslararası bildirilerden hareketle bir çerçeve ortaya çıkarılmıştır. Bunlar; silahlı işgaller, güç tehdidi, ulusal ayaklanma ve isyanları desteklemek, düşmanca propaganda, bir ülkeyi istikrarsızlaştırmak için ekonomik yahut politik güç kullanmak ve bir ülkenin kendi iç işlerini ve sosyo-ekonomik sistemini tayin etmesini kısıtlamak şeklinde zikredilebilir. (Aidoo ve Hess, 2015: 109) Çin'in bu ilkeyi sürdürme konusundaki tüm hassasiyetlerine rağmen, çıkarlarını tehlikede gördüğü ve istikrarsızlık ve çatışmaların yoğunlaştığı bölgelerde gerek kendi başına gerekse de uluslararası koalisyonlar aracılığı ile müdahalelerde bulunmaya başladığı son 10 yıldır görülmektedir. Bu müdahaleler uluslararası barış güçlerine fiili destek, çatışma bölgelerinde Birleşmiş Milletler'e ait barış güçlerinin bulunması için ülkelere baskı, bir ülke içerisinde çatışan farklı taraflara silah temini yahut politik destek sunmak ve tarafsızlık, deniz aşırı askeri üsler kurmak gibi girişimleri içermektedir. Dolayısıyla bugün Karışmama İlkesi'nin ne derece ve ne zamana kadar sürdürülebilir olduğu gibi sorular gündeme gelmektedir.

Çin'in Karışmama İlkesi'nin dönüştüğünü gösteren örneklerden ilki Sudan'da Güney Sudan'ın ayrılmasına giden iç çatışma sürecinde Çin'in izlediği politikalarlardır. 1989 yılında Sudan'da yapılan darbe sonucu gelen yeni yönetim Sudan'ı Batı'ya olan bağımlılıktan kurtarmak için yeni yollar aramaya başladı. 1990'lı yıllar boyunca Çin Ulusal Petrol Şirketi'nin inşa ettiği nakil hatları ile Sudan petrolü uluslararası piyasalara akmaya başladı. Bu çerçevede Sudan ilk kez 30 Ağustos 1999'da petrol ihracatına başladı. Bu yıllarda Sudan petrolü Çin'in Afrika'dan ithal ettiği petrolün %40.68'ini, toplam petrol ithalatının ise %9.26'sını teşkil ediyordu. Sudan ekonomik getiri etmekte, Körfez Savaşı'nda Saddam Hüseyin'e verdiği destek sebebiyle IMF ve Dünya Bankası'nın uyguladığı ambargoya karşı nefes almakta ve yeni rejim muhalifler ve dış baskılar karşısında konumunu sağlamlaştırmak için Çin de petrol sektöründe ulus-aşırı yayılma ve tecrübenin nimetlerinden faydalanıyordu. (Large, 2008: 96)

Çin, Sudan ile ilişkilerinde karşılıklı fayda elde etmesine rağmen karşılaştığı birtakım zorluklar sebebi ile karışmazlıktan taviz vermek zorunda kaldı. 2004'te Sudan devlet başkanı El-Beşir'in Darfur'daki çatışmalarda soykırım yaptığı ve Çin'in buna karşın desteğini sürdürdüğü eleştirileri uluslararası kamuoyu nezdinde Pekin yönetimini zor durumda bıraktı. 2007 yılında Çinli bir delegasyon Sudan'ı ziyaret ederek Afrika Birliği Barış Gücü'nün ülkeye girişine ve sonrasında BM Barış Gücü ile birleşmesine izin verilmesini sağladı. Ayrıca bu dönemde askeri ve petrol şirketleri rejim ile ilişkilerini sürdürüyor olmasına rağmen Darfur'daki çatışmaların Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne götürülmesini teklif eden BM tasarısını veto etmedi. (Verhoeven, 2014: 63)

Petrol yataklarının zengin olduğu Güney'in kaynaklarının kuzey aracılığı ile piyasalara açılması gibi ekonomik karşılıklı bağımlılığın Güney Sudan'ın ayrılmasını engelleyememesi, Güney Sudan'ın petrol üretimini durdurması ile Çinli petrol şirketlerinin milyonlarca dolar kayba uğraması ve güneyde 29 Çin vatandaşının isyancılarca rehin alınması Karışmazlık İlkesi'nin gözden geçirilmesi gereğini bir kere daha teyit etmekteydi. Bu çerçevede Çin ilk başta ABD-Afrika Birliği ve Etiyopya'nın arabulucuk çağrılarına karşı çıkmışken 2012'nin sonlarına doğru Sudan'da çatışan tarafları bir araya getirmek ve uzlaşmaya vardırarak için büyük çaba sarfetti. Bu çabaların içerisinde en dikkat çekici noktalardan biri ülke içi refah-paylaşım taslağı hazırlanması ve buna göre 2013 yılı bahar aylarında petrol üretiminin yeniden başlamasının hedeflenmesiydi. (Verhoeven, 2014: 57) Zira petrol üretiminin tekrardan devam etmesinin Çin için hayati konumuna işaret etmektedir. Her şeye rağmen, Çin Sudan'a BM'nin müdahalesini desteklemekle beraber sürekli olarak egemenliğin ihlal edilmemesi gerekliliğine ve daha fazla yaptırım uygulanmamasına vurgu yapmıştır. (Large, 2008: 101)

Çin'in Karışmama İlkesi'nin dönüştüğünün Afrika'daki tek işareti elbette ki Sudan'daki gelişmelere karşı oluşturulan politikalar değildi. Çin, BM görev gücüne gönderdiği 2000 personel ile Liberya, Darfur, Güney Sudan ve Mali'deki uluslararası operasyonlarda yer almıştır. 2008'den beri Çin donanması Aden Körfezi'nde Avrupa'nın yürüttüğü korsanlıkla mücadele faaliyetlerine birçok defa katılmıştır. Bunun yanında Fransa'nın Mali'ye yönelik müdahalesine yeşil ışık yakması da bu anlamda

bir diğer önemli göstergedir. (Verhoeven, 2014: 60) Çin'in Afrika'daki farklı çatışmaların taraflarına silah sağlamaktan geri durmaması (Morgan, 2017), Çin ordusunun (PLA) 2014 yılında barış koruma görevlerinde muharebeye girme ihtimalini de barındırır şekilde varlığını arttırmayı tartışması (Verhoeven, 2014: 65) ve bu çerçevede sınır ötesinde Çin'in askeri üsler edinmeye başlaması ("China Opens Firt Overseas Base", 2017) da diğer göstergeler arasındadır. Bir diğer önemli örnek ise Libya'da 2011 yılında başlayan ve Kaddafi'nin devrilmesi ile sonuçlanan gelişmelere karşı Çin'in takındığı tavidir. Libya'da ayaklanmalardan önce Çin'in 20 milyar dolarlık anlaşmaları, 35 bin Çinli çalışan ile enerji ve telekomünikasyon alanında birçok yatırımı bulunmaktaydı. (Rukato, 2016) Çin bu dönemde Libya'nın en büyük üçüncü petrol alıcısı konumundaydı. (Zambelis, 2011)

Libya'daki olaylar üzerine BM'nin 1970 nolu silah ambargosunu öngören tasarısı Çin tarafından onay gördü. Zira Libya'daki durum "istisnai" olarak görülmekteydi. Ancak sonrasında Libya'da uçuşa yasak bölge kurulmasını öngören 1973 nolu tasarıya dair endişelerini dile getirdi. Libya'nın egemenlik, bağımsızlık, birlik ve toprak bütünlüğüne saygı duyulması gerektiğini ifade etti. Fakat Çin tüm bu kaygı beyanlarına ve çekimserliğine rağmen tasarısı veto etmedi. Sonrasında gerçekleşen hava hareketleri ve Kaddafi'nin devrilmesi bu sayede gerçekleştirilebildi. (Shinn, 2014) Çin'in endişe beyanına rağmen tasarısı veto etmemesinde olduğu gibi; tasarısı veto etmemiş olması da NATO'yu kinamaktan geri kalmasına engel olmadı. Ayrıca Çin Kaddafi muhaliflerinin kurduğu ve ABD dahil 25 ülkenin o dönemde tanıdığı Ulusal Geçiş Konseyi'nin başkanı Muhammed Cibril'i kendi ülkesinde ağırlamış, Mısır'daki diplomatlarından birini Libya'da muhaliflerin kontrolündeki alanlarda görüşme yapmak ve Çin'in ülkedeki yatırım ve enerji ticaretinin geleceğini ele almak üzere görevlendirmiştir. (Zambelis, 2011)

Sonuç itibarı ile Çin bugün için artık Karışmama İlkesi'ni gözden geçirmek durumundadır. Eylem düzeyinde yansıyan gerçeklikler de bu durumu doğrulamaktadır. Karışmama İlkesi, hem Beş İlke'nin önemli bir parçası hem de Uyum Söylemi ve Barışçıl Gelişme Söylemi'nin taşıyıcı sacayaklarından biridir. Çin'in Barışçıl Gelişme Söylemi'ni üzerine inşa ettiği tüm bu ilkeler birbiri ile bağlantılıdır. Çin'in bu söylem içerisinde en çok vurguladığı noktalardan biri Batı'nın yayılmacı ve saldırgan niteliklerinden ayrı olduğu iddiasıdır. Bunu sunarken de farklılıkları dönüştürme amacı gütmeye, faydanın karşılıklı olması gerektiği ve her ülkenin iç işlerinin ve sosyo-ekonomik sisteminin kendi halkınca belirlenmesi ve dert edinilmesi gerektiği gibi noktalara temas etmektedir. Ancak somut uygulamalar ve gerçekler göstermektedir ki Çin uluslararası baskının taşınmaz boyutlara geldiği, enerji arz ve güvenliğinin tehlikeye girdiği, ilişki kurduğu ülkelerdeki olası değişimlerin Çin'in çıkarlarını zedeleyeceği durumlarda doğrudan olmasa dahi dolaylı yollardan müdahalede bulunmaktan kaçınmamaktadır. Dolayısıyla bir ayağı sarsılan ve yırtılmaya başlayan Barışçıl Söylem'in inandırıcılık ve gelecekte sürdürülebilirliği de şüpheli hale gelmiştir.

Karışmama İlkesi'nin karşılaştığı sınırlılıklar ve tezat uygulamaların yanı sıra Xi Jinping yönetiminin önceki başlıklarda ortaya konduğu üzere Barışçıl Gelişme anlayışını daha iddialı ve caydırıcı bir noktada revize etmesi de bu retoriğin geleceğini hem genel anlamda hem de karışmamazlık bağlamında sorgulatmaktadır. Çin'in ulusal çıkarları kapsamında ve egemenlik ihlali olarak değerlendirdiği hususlarda kırmızı çizgilerini daha yüksek sesle dile getirmesi ve karşılık vermekten çekinmeyeceğini ifade etmesi, her ne kadar Afrika ülkelerinin Çin'e denk büyük güç ya da güçler gibi davranarak bu tür eylemlere girişmeleri çıkar ve kapasitelerine uymasa da, Çin'in Afrika'da diğer büyük güçlerin yahut devlet dışı grupların kendisine yönelik bu tarz girişimleri karşısında müdahalesizliği ve karışmamayı sürdürmesini daha da düşük olasılıklı kılmaktadır.

4.Sonuç

Çin Halk Cumhuriyeti, 1949'dan itibaren dış politikasında barışçıl ve uzlaşmacı söylemlerden hareketle yeni bir uluslararası politika anlayışı ortaya koymaya çalışmıştır. Soğuk Savaş'ın iki kutuplu ve ideolojik mücadelelere sahne olan sistemi içerisinde ne karşıt ideolojide bulunduğu ABD'ye karşı

Sovyetler'in yaptığı gibi her alanda mutlak çatışmacı tavır sergilemiş, ne de ideolojik yakınlığı bulunan SSCB ile ayrılmaz bir ittifak kurma yolunu seçmiştir. Çin'i alışlagelmişin dışındaki bu yeni yaklaşıma iten temel sebepler, bugün de 1950'li yıllarda ortaya konulan söz konusu söylemin çok az değişiklikler dışında varlığını ve merkezi konumunu sürdürmesine yol açan stratejik zorunluluklardır. 1950'li yıllarda Çin, ülke içi aktörlerin kendi aralarında ve dış aktörlere karşı vermiş oldukları uzun mücadeleler sonucunda enerjisinin büyük kısmını tüketmiş bulunuyordu. Böyle bir ortamda dışarıda yayılmacı politikalar izlemek ulusal imkân ve gerekliliklerle uyumunun yanı sıra Çin'in yakın komşuları ve küresel aktörleri kendisine karşı birleşmeye ve içinden çıkılması müşkül sosyo-ekonomik ve jeopolitik tehlikelere yol açabilirdi. Ayrıca hem ABD hem de SSCB ile farklı anlayışa sahip Çin'in dışarıda alternatif işbirlikleri ve dostluklara ihtiyacı bulunmaktaydı. Soğuk Savaş yılları içerisinde Çin'i Beş İlke'yi benimsemeye iten temel zorunluluklar bunlardı.

1978 yılından itibaren Deng Xiaoping'in Çin'in kalkınma ve gelişim hedeflerine ulaşmak için yabancı sermaye ve açık piyasalara duyduğu ihtiyaçtan dolayı reform ve açık kapı politikaları hızla uygulamaya konuldu. Soğuk Savaş'ın sona erdiği ve Çin'in ekonomik yükselişini sürdürdüğü bir ortamda Beş İlke'nin yanı sıra Çin artık uluslararası sisteme dair de yeni bir söylem üretmek ihtiyacı duydu. Zira Çin'in yükselişi ve gelecekte bunun ne hale bürüneceğine dair şüpheler artmakta, bunun yanında Çin ABD'nin tek hegemon güç olarak uluslararası siyaset, ticaret ve ekonomiyi domine etmesinden memnuniyet duymamaktaydı. Henüz kalkınma hedeflerine tam anlamıyla ulaşamamış olması, bunu başarsa bile dış dünyada birden fazla aktörün "Çin tehdidi" karşısında birleşmesinin getireceği olası maliyet ve zorluklar Çin'i Beş İlke'nin yanında Uyumlu Dünya Söylemi ve Barışçıl Gelişme Stratejisi'ni geliştirmeye itti. Tüm zikredilen retorik yaklaşımlar birbirini tamamlayıcı ve destekleyici nitelikte idi.

Asya ve Afrika'da yer alan gelişmekte olan ülkelerin Batı yayılmacılığına karşı hissettikleri olumsuzluklar, Avrupa ve ABD'nin kurmuş olduğu uluslararası ekonomi politik düzenin hem dayatma ve müdahaleleri hem de eşitsizlikleri doğurduğuna yönelik inançları ile birleşince Çin'in müdahalesizlik, karşılıklı fayda, içişlere karışmama, karşılıklı saldırmazlık, eşitlik ile farklılıklarla beraber ve dayatma olmaksızın ilişki kurmayı öngören yaklaşımı uzun yıllar uluslararası politikada büyük destek ve karşılık buldu. Çin de bu durumda hem ihtiyaç duyduğu güven ve istikrar ortamını sağlayabilmiş hem de eski düzene karşı eleştiri ve alternatiflerini yaygın olarak gündeme getirebilme, destek sağlayabilme fırsatına kavuşmuştur.

Çin, barışçıl söylemlerinin pratikte elde ettiği tüm kazanımlara rağmen ulus aşırı coğrafyalarda varlığı ve korunması gereken çıkarları arttıkça, ortaya çıkan çatışma ve uzlaşmazlıklar karşısında birtakım tercihlerde bulunmak zorunda kalmıştır. Xi Jinping döneminde maddi güç unsurlarında dünyanın önde gelen birkaç gücünden biri haline gelen ve bu minvalde kendine özgüveni daha da artan Çin'in meydan okuyucu ve sınır belirleyici bir tavır benimsemiş olması da bu zorunluluklara eklenmesi gereken bir diğer husustur. Dolayısı ile müdahalesizlik, içişlere karışmama, farklılıkları sürdürme ve karşılıklı fayda gibi ilkelerin üzerinde yükselen barışçıl söylemin geçerliliği ve uygunluğu sorgulanır olmuştur. Sudan'da yaşanan iç çatışmalarda bir taraftan uluslararası kamuoyundan zorbaları desteklemek suçlaması ile karşı karşıya kalan Çin, diğer taraftan müdahale etmemenin getireceği istikrarsızlık ile çatışan taraflar arasından seçim yaparak yeni düzenin kurulmasını sağlamak arasında kalmıştır. Libya'da patlak veren ayaklanmalar sonrasında rejime muhalif güçlerle görüşülmesi, BMGK'da müdahalenin önünü açan tasarıyı veto etmemesi, Mali'de Fransa'nın müdahalesine yeşil ışık yakması, Aden Körfezi'nde korsanlıkla mücadele görevlerine katılması, Afrika'da askeri varlığını arttırmayı tartışması ve bu çerçevede askeri üs kurması gibi daha nice örnekte Çin yeni söylemini saha gerçekliklerine uydurmakta zorlanmış ve tutarlı politikalar yürütmekte güçlük çekmiştir.

Sonuç olarak, bugün için uluslararası çatışma, terörizm, iç savaşlar, vekalet savaşları, çökmüş devletler, mülteci ve göçmen akınları gibi güvenliğe dair açmazların yaygınlaştığı bir dünyada Çin'in söz konusu söylemini sürdürmesi, sürdürse dahi eylem düzeyinde tutarlı politikalar üretebilmesi pek

mümkün görünmemektedir. Uluslararası konjonktürün kendi gerçeklerinin yanı sıra Çin'in de mevcut düzenden memnuniyetsizlik duyan aktörlerin başında geldiği düşünüldüğünde karışmama, her aktörü eşit tutma, her aktöre fayda sağlama ve farklılıklar ile bir arada bulunma gibi ilkelerin pek de sürdürülebilir olmadığını söylemek zor değildir.

KAYNAKÇA

- Aidoo, R., Hess, S.(2015), Non-Interference 2.0: China's Evolving Foreign Policy towards a Changing Africa, *Journal of Current Chinese Affairs*, 44(1), 107-139.
- Albert, E.(April, 2017), China in Africa, Council on Foreign Relations, Web:<https://www.cfr.org/backgrounder/china-africa>
- Alpay, Y.(2009), Çin Afrika'da Ne Yapıyor?, *TASAM Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 14, 3-18.
- Benabdallah, L.(Eylül, 2018), "Xi Jinping pledged \$60 billion for Africa. Where will the money go?", *The Washington Post*, Web: <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2018/09/17/xi-jinping-pledged-60-billion-for-africa-where-will-the-money-go>
- Buzan, B.(2014), The Logic and Contradictions of Peaceful Rise/Development as China's Grand Strategy, *The Chinese Journal of International Politics*, 7(4), 381-420.
- Cao, Q.(2007), Confucian Vision of a New World Order : Culturalist Discourse, Foreign Policy and the Press in Contemporary China, *The International Communication Gazette*, 69(5), 431-450.
- China - Africa Research Initiative(May,2017), Data: China Africa Trade, Web:<http://www.sais-cari.org/data-china-africa-trade/>, Erişim Tarihi: 10.01.2018
- China's Initiation of the Five Principles of Peaceful Co-existence, Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, Web: http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ziliao_665539/3602_665543/3604_665547/t18053.shtml,
- China's Peaceful Development (2011) , Information Office of the State Council: The People's Republic of China, Web: http://english.gov.cn/archive/white_paper/2014/09/09/content_281474986284646.htm
- China Opens First Overseas Base, Voice of America, Web:<https://www.voanews.com/a/china-overseas-military-base/4099717.html>, Erişim Tarihi: 10.01.2018
- Eisenman, J., Kurlantzick, J.(May, 2006), China's Africa Strategy, Current History, 219-224. fDi Intelligence(2016), *Africa Investment Report 2016*
- FOCAC, The First Ministerial Conference of FOCAC, Web: <http://www.focac.org/eng/ltada/dyjbzjhy/CI12009/t157577.htm>, Erişim Tarihi: 10.01.2018
- FOCAC, The 5th Ministerial Conference, Web: <http://www.focac.org/eng/ltada/dwjbzjjhys/>, Erişim Tarihi: 10.01.2018
- FOCAC, China's Cooperative Measures With Africa Substantial, Effective, Web:<http://www.focac.org/eng/ltada/dwjbzjjhys/t954284.htm> , Erişim Tarihi: 10.01.2018
- FOCAC, Xi Announces 10 Major China-Africa Cooperation Plans For Coming 3 Years, Web:http://www.focac.org/eng/ltada/dwjbzjjhys_1/t1322068.htm , Erişim Tarihi: 10.01.2018
- FOCAC, Declaration of the Johannesburg Summit of the Forum on China - Africa Cooperation, Web:http://www.focac.org/eng/ltada/dwjbzjjhys_1/t1327960.htm , Erişim Tarihi: 10.01.2018

- Glaser, B.S., Medeiros, E.S.(2007), The Changing Ecology of Foreign Policy-Making in China: The Ascension and Demise of the Theory of Peaceful Rise, *The China Quarterly*, No:190, 291-310.
- Goldstein, A.(2001), The Diplomatic Face of China's Grand Strategy: A Rising Power's Emerging Choice, *The China Quarterly*, Sayı: 168, 835-864.
- Iyasu, A.A.(2013), China's Non-Interference Policy and Growing African Concerns, *African Arguments*, Web: <http://africanarguments.org/2013/07/18/chinas-non-interference-policy-and-growing-african-concerns>
- Jiang, Z.(2015), "China's New Foreign Policy under Xi Jinping: Towards Peaceful Rise 2.0?", *Global Change, Peace&Security*, 27(1), 5-19.
- Kadier, Y.(2013), 21.Yüzyılda Çin Halk Cumhuriyeti'nin Afrika Politikası, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Lai (2008), *An Introduction to Chinese Philosophy* (First Edition), New York: Cambridge University Press
- Large, D.(2008), China & the Contradictions of 'Non-interference' in Sudan, *Review of African Political Economy*, 35(115), 93-106.
- Levi, W. (1953), *Modern China's Foreign Policy* (First Edition), Minneapolis: University of Minnesota Press,
- Li, C.(2006), The Confucian Ideal of Harmony, *Philosophy East and West*, 56(4), 583-603.
- Morgan, E.C.(2017), China's Arm Sales in Africa, *Sustainable Security*, Web:<https://sustainablesecurity.org/2017/04/19/chinas-arms-sales-in-africa>
- Okafor, P.(July, 2016), China Accounts for 30% of Growth in Africa's Power Sector, *Vanguard*, Web: <http://www.vanguardngr.com/2016/07/china-accounts-30-growth-africas-power-sector/>,
- Panda, A.(June 2014), Reflecting on China's Five Principles 60 Years Later, *The Diplomat*, Web: <http://thediplomat.com/2014/06/reflecting-on-chinas-five-principles-60-years-later/>, Erişim Tarihi: 10.01.2018.
- Putten, F.P.V.D.(2013), Harmony with Diversity: China's Preferred World Order and Weakening Influence in the Developing World, *Global Policy*, 4(1), 53-62.
- Rosker, J.S.(2013), The Concept of Harmony in Contemporary P.R. China and in Taiwanese Modern Confucianism, *Asian Studies*, 1(2), 3-20.
- Rukato, W.(2016), China's Growing Interests in Africa: A challenge to 'Non-Interference'?, *From Africa to China*, Web: <https://fromafricatochina.com/2016/12/06/chinas-growing-interests-in-africa-a-challenge-to-non-interference>
- Shinn, D.(2014), Africa Tests China's Non-Interference Policy, *China US Focus*, Web: <https://www.chinausfocus.com/foreign-policy/africa-tests-chinas-non-interference-policy>, Erişim Tarihi: 10.01.2018
- Tull, D.M.(2006), China's Engagement in Africa: Scope, Significance and Consequences, *Journal of Modern African Studies*, 44(3), 459-479.
- Uchegara, K.E.(2009), China - Africa Relations in the 21st Century: Engagement, Compromise and Controversy, *Uluslararası İlişkiler*, 6(23), 95-111.
- United Nations Conference on Trade and Deveelopment (2017), *World Investment Report 2017 : Investment and the Digital Economy*, Geneva: United Nations

-
- Verhoeven, H.(2014), Is Beijing's Non-Interference Policy History? How Africa is Changing China, The Washington Quarterly, 37(2), 55-70.
- Xi's Speech at 'Five Principles of Peaceful Coexistence' Anniversary, China.Org.Cn, Web: http://www.china.org.cn/world/2014-07/07/content_32876905.htm
- Zambelis, C.(2011), A Swan Song in Sudan and Libya for China's "Non-Interference" Principle, China Brief Volume, 11(15), Web: <https://jamestown.org/program/a-swan-song-in-sudan-and-libya-for-chinas-non-interference-principle>
- Zhang, S.G. (2007), Constructing 'Peaceful Coexistence': China's Diplomacy toward the Geneva and Bandung Conferences, 1945-55, Cold War History, 7(4), 509-528.
- Zhang, F.(2012), China's New Thinking on Alliances, Survival, 54(5), 129-148.
- Zheng, Y., Tok, S.K(2007), Harmonious Society and Harmonious World: China's Policy Discourse Under Hu Jintao, China Policy Institute of the University of Nottingham